

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity
Katedra českého jazyka a literatury

POHLEDY NA LEVÁCTVÍ VE SVĚTĚ

Views on Left-Handedness in the World

Diplomová práce

Jméno studenta: **Magdaléna LINHARTOVÁ**

Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**

Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základních škol**

Vedoucí diplomové práce: **odb. as. Mgr. Ivana ŠIMKOVÁ**

Datum odevzdání: 22. 4. 2010

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Pohledy na leváctví ve světě vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 22. 4. 2010

.....
podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Ivaně Šimkové za její ochotu, cenné rady a připomínky, které mi během vypracování diplomové práce poskytla. Také bych chtěla poděkovat Mgr. Lopušánové z Pedagogicko-psychologické poradny v Prachaticích za její spolupráci.

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřena na systém výuky a práce s levorukými žáky v Německu a USA a následném porovnání s přístupem k levákům u nás.

Základem práce je dobrá orientace v odborné literatuře, současných učebnicích i metodických příručkách.

Cílem práce je zmapování příčin leváctví ve vybraných zemích, popsání výhod a nevýhod levorukosti a následné porovnání s přístupy ve výuce k levorukým žákům v ČR.

V závěru práce je provedena zevrubná analýza současné problematiky leváctví u nás a v Německu a USA. Práce má poukázat na rozdílnosti v pohledu na leváctví ve své komplexnosti a nastínit možnosti obohacení našeho pohledu na laterality nejen při výuce.

ANNOTATION

The thesis is aimed at comparing the systems of education and work with left-handed pupils in Germany and the USA (and some other selected countries if need be) and subsequent comparison with the attitude to left-handed individuals prevailing in our country.

The thesis is based on a good orientation in specialized literature, contemporary textbooks and guides.

The objective rests in mapping the phenomenon of left-handedness in selected countries and its subsequent comparison with the situation in the Czech Republic.

The final part of the thesis contains a comprehensive analysis of left-handedness in our country and in the world. The thesis shall highlight differences in viewing this phenomenon in its complexity and outline feasibilities of enriching our views on laterality not only in education.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1. Problematika laterality	2
1.1. Pojem laterality	3
1.1.1. Základní pojmy.....	5
1.2. Biologie laterality.....	6
1.3. Lingvistika a laterality	9
1.4. Mýty, předsudky a omyly levorukosti	11
2. Diagnostika laterality	12
2.1. Česká republika	13
2.1.1. Zkouška laterality	17
2.2. Německo	19
2.3. USA	21
2.4. Dílčí závěr	24
3. Výchova leváků	27
4. Metodika psaní levou rukou	31
4.1. Česká republika	31
4.2. Německo.....	42
4.3. Leváctví v USA.....	48
5. Následky přecvičování	50
6. Učební osnovy a levorukost	56
7. Dyslexie a levorukost	60
8. Výhody a dary levorukosti	62
9. Levák ve volném čase	65
Závěr	70
Seznam použité literatury.....	72
Seznam příloh	75

MOTTO

Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl,
a když kouká, aby byl, a je, tak má být tím, čím je,
a ne tím, čím není, jak tomu v mnoha případech je.

Jan WERICH

ÚVOD

Téma levorukosti jsem si vybrala záměrně, protože patřím k těm občanům České republiky, kteří provádí většinu činností s upřednostněním levé ruky. V útlém dětství jsem nevěnovala problematice žádnou pozornost a přišlo mi naprosto normální uchopovat věci do mé „silnější“ ruky.

První problémy nastaly v mateřské školce a následně na základní škole. Učitelky, které mě učily, neměly v té době dostatek informací k výuce levorukých dětí a zpočátku se snažily vychovat ze mne praváka. Do dnešního dne mám trauma z toho, že jsem musela zpočátku psát ve škole pravou rukou a moje neohrabanost byla posměchem mých vrstevníků.

V té době jsem se pevně rozhodla, že se stanu učitelkou a budu hledat přístupy k žákům na základě individuálního přístupu ke každému jedinci, v návaznosti na jeho možné odlišnosti.

Hlavním cílem diplomové práce je popsat problematiku leváctví na základě vlastní zkušenosti a prostudované literatury, a pochopit a definovat odlišnosti od obecně zavedené praxe výuky. Vlastní diplomovou prací můj vytýčený cíl nekončí, ale předpokládám, že budu čerpat nové poznatky z vlastní výuky a neustále přístup k levorukým žákům zdokonalovat.

Určitým omezením při zpracování práce je, že se mi podařilo získat dostatek podkladů pouze o výuce v České republice, Německu a USA. Tím je částečně snížena vypovídající hodnota provedené analýzy.

Při zpracovávání diplomové práce byla nejvíce využita metoda analýzy. Analýza představuje myšlenkové rozložení zkoumaného problému levorukosti. Hlubší poznání celého procesu výchovy levorukých dětí, od jejich prvních krůčků až po regulérní výuku, umožní najít slabá a silná místa uvedené problematiky jako celku. Metoda analýzy je stěžejní metodou této práce a v řadě případů vychází i z vlastních praktických zkušeností.

1. PROBLEMATIKA LATERALITY

Problematika laterality patří nepochybně k typicky interdisciplinárním (mezioborovým) tématům a je jí věnováno dnes již nepřehledné množství prací, z nichž je však současně zřejmé, že v názorech na příčiny laterality nepanuje vždy shoda a dosud ani plně nerozumíme její roli a významu ve vývoji a fungování živého organismu. Fyziologická asymetrie stavby a funkcí těla a jeho částí je známa, ale v klinické praxi ne vždy dostatečně brána v úvahu, někdy mylně interpretována a jindy dokonce paradoxně popírána. Asymetrické zapojení párových orgánů a struktur je přitom nutné pro optimální funkci pohybového systému, přičemž nutnou podmínkou provedení pohybu je zajištění postury, tzn. držení nebo polohy těla. Pro optimální funkci "dominantní" končetiny je nutné zajištění vhodné postury za spoluúčasti "nedominantní" párové končetiny. (Vařeka, I., Šiška E., 2005, 237)

Je pravděpodobné, že v počátcích lidstva bylo na Zemi pravorukých a levorukých jedinců zhruba stejně. Podobně je tomu ostatně i u primátů, například u šimpanzů ve volné přírodě jsou projevy pravorukosti a levorukosti přibližně v rovnováze. Výzkumem chování u šimpanzů se zabýval např. F. Synek (1991, 32). Už v době bronzové se ale v lidské populaci rodila převaha praváků. Vědci si doposud marně lámou hlavu nad tím, proč k této změně došlo. Existují jen hypotézy. Například americký zoolog Desmond Morris uvádí, že pravou stranu lidského těla "zvýhodňuje" fakt, že většina žen častěji chová děťátko na levé paži: "Matky to činí bez ohledu na to, zda jsou samy pravoruké nebo nejsou. Když převážná část nemluvňat otočí hlavu doprava, dostane se jim mateřské odměny - mléka, tepla, utěšování, kontaktu a ochrany. Otočení hlavou doprava je pro ně tudíž lákavější než otočení hlavou doleva. Tato asymetrie může přispívat k dlouhodobému preferování dominance určité ruky."

Jiní vědci se přiklání k teorii, že za příklon lidstva k pravorukosti může uctívání boha Slunce - lidé obrácení čelem k východu po dlouhá tisíciletí každý den ráno zdravili vycházející "božstvo" pravou rukou a naznačovali na obloze dráhu, po které postupovalo. Levá ruka přitom musela zůstat v klidu, aby nedráždila nepřátelské temné síly, které z této levé (severní) strany hrozily. Právě tyto rituály údajně vedly ke snížení podílu leváků v populaci.

K nárůstu pravorukosti mohly přispět i krvavé války: Bojovníci v bitvách používali meče a kopí a tělo si chránili ochrannými štíty. Muži, kteří drželi kopí v levé a štít v pravé ruce, byli ale znevýhodněni, protože měli nechráněné srdce. Umírali tak v boji častěji než praváci a s nimi vymíraly i geny pro leváctví. Výsledkem výhody pravorukosti v běhu evoluce je skutečnost, že z původních padesáti procent leváků jich dnes v naší populaci zůstal už jen zlomek - odhaduje se, že s dominantní levou rukou se rodí každý desátý člověk.

[www.rodina.cz – citováno dne 1.4.2010]

Pro lepší pochopení problematiky je nutno definovat, co pojem lateralita představuje.

1.1. POJEM LATERALITA

Uvedený pojem pochází z latinského *latus*, *laterit*, což znamená strana nebo bok.

Podle M. Sováka (1966, 8-9) je lateralita převaha jednoho z párových orgánů (smyslových a hybných). Převaha neboli přednostní užívání znamená, že člověk svým vedoucím párovým orgánem určité úkony vykoná lépe a raději, snáze a rychleji než odpovídajícím orgánem druhé strany. Vedoucí orgán je ten z párových orgánů, kterým člověk přednostně koná některé, zvláště náročné, jemné, popř. nebezpečné úkony. Pokud se na výkonu účastní oba párové orgány, pak orgán vedoucí koná hlavní práci, zatímco druhý orgán pomocný při tom pomáhá.

Lateralitou také rozumíme vztah pravé a levé strany k organismu nebo odlišnost pravého a levého z párových orgánů. Tato odlišnost spočívá v určitém druhu funkční nesouměrnosti. Projevuje se rozdílnou aktivitou, výkonností nebo specializací jednoho z členů oboustranného páru tělesných orgánů ve srovnání s druhým. Funkční nesouměrnost párového orgánu se často chápe tak, že u jednoho se předpokládá vedoucí, převládající, cizím slovem dominantní postavení. Někteří autoři proto používají shodně s pojmem lateralita pojmu **laterální dominance**. Podle široce používaných Harrisových testů znamená laterální dominance přednostní užívání a lepší výkon jedné strany těla ve srovnání s druhou.

Lidé mají sklon být pravorucí nebo levorucí, pravoocí nebo levoocí, pravonozí nebo levonozí. Ačkoli existuje obecná tendence být souhlasně dominantní pravák nebo levák, vyskytuje se mnoho různých druhů a stupňů dominance. Ovšem jiní badatelé užívají termínu dominantní k označení té polokoule lidského mozku, ze které je řízena obratnější ruka a v níž jsou uložena centra pro tvorbu řeči. Odlišují tedy dominanci a lateralitu, protože pravá ruka je ovládána z levé a levá z pravé mozkové polokoule. Někteří zvláště v posledních letech doporučují, aby se termínu dominance raději nepoužívalo. Může vzbuzovat představu o podřízenosti nebo méněcennosti druhé mozkové polokoule nebo druhého členu párového orgánu. (Drnková, Z., 1983, 12)

Pojmově můžeme rozlišit lateralitu tvarovou a funkční.

Tvarová lateralita si všímá rozdílů v utváření, velikosti objemu párových orgánů. Víme, že někteří lidé mají jednu ruku silnější než druhou, jednu nohu objemnější, nesouměrnosti obou polovin obličeje se vyskytují téměř pravidelně.

Funkční lateralita se týká rozdílů ve výkonnosti orgánů jak hybných, tak i smyslových, hlavně zraku a sluchu. Jejich činnost nebývá zcela symetrická. Je obecně známo, že někteří lidé dávají přednost pravé ruce, jiní zase ruce levé. Někteří lidé, pozorují-li pečlivě na dálku nějaké předměty prostým okem nebo dalekohledem, anebo je zkoumají drobnohledem, zaměřují se podle jednoho z obou očí, a to někteří pravidelně podle levého, jiní podle pravého. Podobně je tomu, naslouchá-li člověk pozorně zblízka: nastavuje jedno ucho, právě to, kterým se mu lépe naslouchá. (Sovák, M., 1979, 7)

Lateralitu můžeme vyjádřit jako kvalitativní znak. Dnes se obvykle používá pět kategorií, označovaných značkami:

- L = vyhraněné, výrazné leváctví
- L - = méně vyhraněné, mírné leváctví
- A = nevyhraněná, neurčitá lateralita
- P - = méně vyhraněné, mírné praváctví
- P = vyhraněné, výrazné praváctví

Vyhraněné leváctví poznáme tak, že člověk používá k většině úkonů levou ruku. Jeho levorukost je velmi silně vyjádřená.

Méně vyhraněné leváctví lze charakterizovat jako nevyhraněné leváctví, u člověka je jeho levorukost jen sotva naznačena.

Nevyhraněná lateralita neboli ambidextrie znamená, že člověk bez problémů používá k většině úkonů obě ruce, můžeme ho tedy považovat za obourukého (ambidextra).

Méně vyhraněné praváctví znamená, že u člověka je jeho pravorukost jen sotva naznačena, jedná se o nevyhraněné praváctví.

Vyhraněné praváctví znamená, že člověk používá k většině úkonů pravou ruku, jeho pravorukost je tedy velmi silně vyjádřená.

Podle R. Syllabové (1983, 13) rozlišuje americký badatel S. T. Orton tři základní typy laterality:

1. lateralita souhlasná – vedoucí ruka a oko jsou oboje pravé (P,P-)

2. lateralita neurčitá – vedoucí ruka, oko nebo oboje jsou A

3. lateralita zkřížená – vedoucí ruka a oko jsou opačné

S těmito termíny pracují ve svých publikacích i další autoři jako jsou Tymichová (1985, 21), Kříšťanová (1991, 22).

1.1.1. ZÁKLADNÍ POJMY

Oblast laterality zahrnuje několik základních pojmů, které mají sice rozdílnou formulaci, ale obsahově jsou skoro podobné. Většina autorů jako jsou Kříšťanová (1991, 11), Slowík (2007, 129), Zelinková (2009, 139) se dobrala ke stejným definicím jaké uvádí ve své metodice výchovy leváků Miloš Sovák (1979).

Genotyp je soubor všech genů, vložených do zárodků organismu, bez ohledu na jejich umístění v buňce (Akademický slovník cizích slov, 2000, 261). V souvislosti s lateralitou se jedná o její vrozený typ, který je daný její dominancí.

Fenotyp je souhrn všech znaků a vlastností jedince, které jsou určující pro vzhled organismu, jako výsledek interakce jeho genotypu a prostředí. (Akademický slovník cizích slov, 2000, 225). Jinými slovy je to výsledný typ laterality daný jak dominancí, tak i způsobem výchovy.

Vztah genotypu a fenotypu praváctví a leváctví patří k nejsložitějším a nejméně objasněným otázkám laterality. Lidské chování má totiž vždy genetickou základnu, ale genetický podklad může jen velmi zřídka existovat nezávisle na okolních podmínkách. Vlivy okolí nebo vnějšího prostředí, především výchova a učení, mohou genotypu laterality vyhovovat, čili jej podporovat, nebo jej mohou potlačovat.

Ve vzájemném působení dědičných činitelů a prostředí na jedince se realizuje fenotyp laterality. Genotyp se v životě jedince nemůže změnit. I při důkladném vyšetření laterality jedince můžeme zjistit přímo pouze fenotyp. Na genotyp usuzujeme vždy nepřímo. (Drnková, Z., 1983, 14).

Geneticky přirozený levák znamená, že leváctví je v rodině dědičné.

Patologický levák znamená, že příčinou obrácené laterality je dysfunkce části mozku.

Dominance je funkční převaha jedné z obou hemisfér lidského mozku, která způsobuje převládnutí jednoho znaku organismu nad znakem druhým (Akademický slovník cizích slov, 2000, 175). Obecně lze říci, že dominance je vlastnost jedné z mozkových polokoulí řídit vývojově nejvyšší výkony člověka a je podložena i větší zdatností nervové tkáně. Jejím odrazem je již zmíněná lateralita.

1.2. BIOLOGIE LATERALITY

Podle M. Sováka (1966, 10) je činnost orgánů (hybných i smyslových) řízena nervovými centry v ústředním nervovém systému. Nejvyšší ústředí jsou uložena v šedé kůře obou polovin velkého mozku. Výkonnost hybná i smyslová je tedy vlastně odrazem jejich výkonnosti. Každý z párových orgánů je ovládán a řízen z odpovídajících center na příslušné mozkové polokouli, protože nervové dráhy v ústředním nervstvu se z větší části překřičují, pak pravostranné orgány jsou řízeny z center levé mozkové polokoule, orgány levostranné z center pravé mozkové polokoule.

Polokoule, která řídí činnost vedoucích orgánů, nazývá se **polokoule dominantní**. Schéma dominance je uvedeno v příloze č. 1. Tato mozková polokoule je tudíž funkčně nadřazena polokouli druhé, které říkáme pomocná či **subordinovaná**. Znakem dominantní polokoule je, že ovládá obratnost, tj. nejvyšší úkony vedoucí ruky, a zároveň řídí a ovládá složitý proces řeči.

Vlastnost dominantní polokoule řídit vývojově nejvyšší výkony člověka se nazývá **dominance**. Lateralita je odrazem dominance, je projekcí asymetrické činnosti mozkových hemisfér, její projevy ve výkonnosti motorické i smyslové jsou závislé na podmínkách společenských, výchovných. Dominance je jevem biologickým a je tudíž vrozená a dědičná.

Pro širší pochopení problematiky následuje originální text z amerických internetových stránek [www.lefthandersday.com - citováno dne 26.3. 2010], který pokračuje volným překladem do češtiny, zabývající se organizací mozku v souvislosti s levorukostí.

Brain organisation

No-one has come up with a definitive reason for WHY some people are left-handed, but about 13% of the population around the world are, and it is thought to be genetic - it definitely runs in families. Researchers have recently located a gene they believe "makes it possible to have a left-handed child " so if you have that gene, one or more of your children may be left-handed, whereas without it, you will only have right-handers - sorry! The good news is, that if you are left-handed yourself, you have that gene and will pass it on through the generations!

The way the brain works is incredibly complex, but this simplified explanation will give you some understanding of where our left-hand dominance comes from. The brain is "cross-wired" so that the left hemisphere controls the right handed side of the body and vice-versa and hand dominance is connected with brain dominance on the opposite side - which is why we say that only left-handers are in their right minds!

The left hemisphere (RIGHT HAND CONTROL) controls Speech, Language, Writing, Logic, Mathematics, Science, this is the LINEAR THINKING MODE.

The right hemisphere (LEFT HAND CONTROL) controls Music, Art, Creativity, Perception, Emotions, Genius, this is the HOLISTIC THINKING MODE.

This brain dominance makes left-handers more likely than right handers to be creative and visual thinkers. This is supported by higher percentages of left-handers than normal in certain jobs and professions - music and the arts, media in general. See the results of our Lifestyle Survey of Left-Handers for our detailed findings. Left-handers are also generally better at 3-dimensional perception and thinking, leading, for example, to more left-handed architects than normal. Left-handers are also usually pretty good at most ball sports and things involving hand-to-eye co-ordination.

The view that left-handers are clumsy and awkward is not down to their natural abilities, but being forced to use right-handed tools and machinery which is completely back-to-front for them.

Organizace mozku

Nikdo dosud neřekl definitivní příčinu, proč jsou někteří lidé levorucí, ale okolo 13% populace z celého světa je. Jedna z úvah se odvolává na genetiku – levorukost se určitě prokazuje v rámci rodiny. Nový průzkum ukazuje na gen, který může způsobovat levorukost u dětí. Když máme tento gen, jedno nebo více našich dětí mohou být leváci, kdežto bez něj budou pouze děti pravoruké. Dobrá zpráva je, že pokud jste levorucí vy, znamená to, že tento gen máte a budete ho předávat dalším generacím.

Práce mozku je velice složitý proces. Toto je zjednodušený výklad toho, odkud pochází dominance levé ruky. Mozkové dráhy se kříží a levá hemisféra kontroluje pravou stranu těla a naopak. Dominantní ruka je propojena s dominantní hemisférou na druhé straně – tj. proč říkáme, že pouze leváci mají pravou mysl.

Levá hemisféra (kontroluje pravou ruku) - ovládá řeč, jazyky, psaní, logiku, matematiku, vědění, toto je lineární myšlení.

Pravá hemisféra (kontroluje levou ruku) – ovládá umění, hudbu, tvořivost, vnímání, emoce, nadání, toto je celostní myšlení.

Tato dominance mozku dělá leváky více kreativní a myslící na základě vizuálních podnětů. Toto je podpořeno vyšším procentem zastoupení leváků v určitých profesích jako jsou hudba, umění, média. Leváci jsou také lepší v trojrozměrném poznávání a lépe jim jdou míčové hry a věci zahrnující koordinaci rukou a očí.

Pohled na to, že leváci jsou nemotorní a nešikovní nesnižuje jejich přirozený talent. Často jsou totiž nuceni používat pomůcky a stroje pro praváky, kde je pro ně vše obráceně.

Schéma organizace mozku je uvedeno v příloze č. 2.

Na internetu byl zveřejněn článek *Hereditary factor in left-handedness* [www.rodina.cz citováno dne 30. 3. 2010], který dokazuje, že už je vědecky potvrzeno, že leváctví je ovlivněno i geny. Uvádí, že prestižní americký vědecký časopis *Molecular Psychiatry* publikoval zprávu o tom, že byl nalezen gen, který ovlivňuje "rozdělení kompetencí" jednotlivých mozkových hemisfér. Gen byl pojmenován LRRTM1. Uvedený gen rozhoduje o tom, která strana mozku bude kontrolovat emoce, a která řeč. Zajímavé přitom je, že u praváků centrum řeči leží v levé hemisféře a pravá strana mozku kontroluje emoce, zatímco u leváků to bývá opačně. Novináři českých i zahraničních médií proto gen LRRTM1 překřtili na "gen levorukosti".

1.3. LINGVISTIKA A LATERALITA

Ve všech civilizacích se vyskytovali levorucí a pravorucí lidé. Postoj společnosti k nim se projevoval i v samotné mluvě. Je pozoruhodné, jak se pojmenování pro pravorukost a levorukost staly v dalším vývoji řeči synonymy pro další činnosti. Níže je uvedeno několik gramatických příkladů uvedeného jevu. Vlastní pojmenování levorukosti v jednotlivých jazycích je shrnuto v příloze č. 3.

Starověká řečtina pro výraz pravý, příznivý, schopný, chytrý a zdárný používala pojem *dexios*. V přeneseném smyslu slova znamenalo slovo pravice také smlouvu nebo slib a vyjadřovalo se slovem *dexia*. Potvrzením, že zručnost a obratnost souvisela s chápáním pravorukosti je výraz pro uvedené dovednosti – *dexiotés*. Obdobně pro přátelství nebo stisk rukou bylo využíváno slovo *dexióma*.

Podobný přístup lze najít i v latině. Slovo *dexter* znamenalo nejen pravý, ale i vhodný, zručný, šťastný, příznivý, obratný nebo příhodný. Stejně tak slovo *dextera* vyjadřuje nejen pravici, ale také obratnost, sílu, chrabrost, slib nebo věrnost.

Také v jazycích východních civilizací lze najít obdobné příklady. Například v arabštině slovo *jaman* znamená pravá ruka, pravá strana a pravý. Od tohoto základu byla odvozena slovesa *jamana* (být šťastný) a *jamma* (jít pravou cestou, jít správně).

Mnoho příkladů na uvedené téma lze nalézt i v moderních evropských jazycích. Kupříkladu anglické slovo *right* a z něj odvozený výraz *all right*, což znamená výborně nebo správně. Podobný ekvivalent je v němčině – *recht*, respektive *du hast recht* (máš pravdu).

Další ze světových jazyků ruština využívá slovo *pravij* nebo *prav* jako přídavné jméno *pravý*, *poctivý*, *pravdivý*, *spravedlivý* nebo *řádný*. Analogicky výraz *ty prav* znamená výborně, či správně.

Ve stejném kontextu je využíváno ve francouzštině slovo *droit*. Nemusíme však chodit daleko, protože celá řada příkladů se vyskytuje i v našem rodném jazyce.

Každý Čech chápe smysl výrazů *pravý muž*, *pravé zlato*, *pravý poklad*, *pravost podpisu*, ale málokdo je dává do souvislostí s *pravorukostí*, respektive nechápe v jakých souvislostech se do jazyka dostaly. Lingvistikou a lateralitou se zabývala řada autorů - Drnková (1983, 9), Healey (2002, 14), Zoche (2006, 25).

Stejným způsobem lze zanalyzovat slovo *levý* (*levoruký*), které vždy vzbuzoval u lidí záporné představy.

Latinsky se *levý* řekne *sinister* a znamená také špatný, škodlivý, neobratný, nejapný nebo zvrácený. Obdobný význam má i řecké *laios*. Arabové chápou slovo *šimál* i jako obdobu slova *nešťastný*.

V západoevropských jazycích je stav následující:

Anglicky se *levoruký* napíše *lefthanded*, ale zároveň tento výraz znamená i *neobratný*. Francouzi chápou slůvko *levý*, respektive *gauche* také jako *nešikovný*. Nejvíce přejatých významů lze najít v němčině, kde spojení *ein linkischer Kerl* znamená také *levý*, *nemehlo* a *neohrabanec*. Ve výrazu *nemanželské dítě* nalezneme také pojem *levý*, konkrétně jej Němci označují jako *ein Kind aus linker Ehe*, což by se dalo doslovně přeložit jako *dítě z levého manželství*. Angličané vyjadřují pomocí slova *levý* i rozdílné společenské postavení, kdy ve výrazu *to marry with the left hand* je charakterizován nerovný sňatek, ale doslovný překlad zní *oženit se levou rukou*.

Příklady nalezneme také v českém jazyce, ve kterém jsou fráze jako *obě ruce levé* nebo *být levý na práci*, což představuje charakteristiku *nešiky*. Když o někom řekneme, že mu jdou obě ruce nalevo, nazvali jsme jej jinými slovy *lenochem*. V případě, že se nám nic nedaří, používáme frázi, že jsme toho dne *vstali levou nohou*. Několik dalších frází je uvedeno v příloze č. 4. (Zoche, H., 2006, 25)

1.4. MÝTY, PŘEDSUDKY A OMYLY LEVORUKOSTI

V celé známé historii světa je silně zakotvena tradice, že vše levé je povětšinou spojeno s něčím špatným. Příklady nalezneme i v jednotlivých náboženstvích.

Například v buddhismu se praví, že k nirváně vedou dvě cesty – levá, což znamená špatná a pravá, vyjadřující správnou cestu vedoucí k osvícení.

Křesťanství také výrazně preferuje pravou stranu. Je to pravá ruka, která uděluje požehnání a dělá znamení kříže. Bible obsahuje přes 100 kladných odkazů k pravé ruce a 25 nežádoucích odkazů pro levou stranu. Například – Levá strana je nejhorší v podobenství o ovcích. Ovce jsou poslány na Boží pravici a kozli na levici. Ti po pravici zdědí království, zatímco ostatní odejdou do věčného zatracení. Dábel je vždy znázorňován jako levoruký, jak dokládá i příloha č. 5. Dále se v bibli dočteme, že zlý duch číhá za levým ramenem. V některých afrických a asijských kulturách je levá ruka kvůli její roli v osobní hygieně stále zakotvena jako ruka špinavá.

S levorukostí je odedávna spojen i pojem čarodějnictví. Ženy obviněné v sedmnáctém století z čarodějnictví byly veřejně svlékány a zkoumány. Všechna mateřská znaménka a pihy, které se u obviněné nacházely na levé straně těla, byly automaticky považovány za důkaz viny. Mnohé z žen byly díky předsudkům nesmyslně upáleny.

Většina těchto mýtů sice vymizela, ale stále ještě existují některé, které přetrvávají do dnešních dnů. Někteří lidé věří, že preference by se vždy měla týkat celé poloviny těla. Ve skutečnosti mnoho dětí ať už pravorukých nebo levorukých nemá žádnou dominantní stranu těla. Dále většina vědců a pedagogů tvrdila, že laterální preference ruky a oka spolu souvisí. To znamená, že člověk tedy preferuje například levou ruku a levé oko. Že se jedná o další omyl levorukosti dokázal Dr. Stanley Coren, eminentní experimentální psycholog na Univerzitě Britské Kolumbie ve Vancouveru v Kanadě. Podle jeho výzkumů bylo zjištěno, že téměř polovina leváků upřednostňuje pravé oko a zhruba jedna třetina praváků upřednostňuje levé. (Healey, J. M., 2001, 3, 17)

2. DIAGNOSTIKA LATERALITY

Objektivní a komplexní posouzení laterality dítěte je důležitým momentem pro jeho další vývoj. Především v souvislosti se vstupem do školy je nutné vědět, kterou rukou dítě bude psát.

Vyhraněný pravák píše bez pochybnosti pravou rukou. Vyhraněný levák tuto samozřejmost nemá, neboť je vystaven tlakům z vnějšího prostředí. Vyhraněný levák odolává tlakům a píše levou rukou. Pochybnosti, kterou rukou psát se vyskytují u méně vyhraněných nebo nevyhraněných leváků.

První posuzují laterality dětí rodiče, často ze subjektivních hledisek. Učitelé v MŠ a ZŠ již mohou zvládnout objektivní diagnostiku. V závažných či rozporných vzniklých situacích pomohou odborníci z pedagogicko-psychologických poraden. (Křišťanová, L., 1991, 12)

Vzájemně mezi sebou konfrontujeme tři diagnostické metody:

- **anamnézu** (rodová, osobní),
- **pozorování** (spontánních a bezděčných úkonů, naučených činností, náročných a složitých činností),
- **objektivní zkoušky** (viz kapitola zkoušky laterality).

S přibývajícím věkem dítěte (5-7 let), se projevuje jeho laterality výrazněji.

Za účelem diagnostikování dětí před vstupem do školy, jsem navštívila pedagogicko-psychologickou poradnu v Prachaticích. Hovořila jsem s Mgr. Lopušánovou, zabývající se specifickými poruchami učení. Materiály, které jsem získala, uvádím v příloze č. 6. Z rozhovoru jednoznačně vyplynulo, že před zahájením školní docházky je nutné určit laterality dítěte. Při vyšetření se musí postupovat velmi obezřetně a ve sporných případech se může stát, že dítě musí na vyšetření opakovat.

Podle L. Křišťanové (1991, 16) je každý, kdo dítě vyšetřuje povinen dodržovat tyto pravidla:

1. Musíme dokonale znát všechny konkrétní úkoly.
2. Dítěti nesdělujeme důvod vyšetření.
3. Dítě vhodně motivujeme.
4. Vyšetřujeme dítě v klidném prostředí, bez přítomnosti jiných osob, zejména matky či jiných rodinných příslušníků.

5. Dítě sedí či stojí vždy přímo proti tomu, kdo vyšetřuje.
6. Musíme mít připraveny předem všechny pomůcky.
7. Před dítě předkládáme různé předměty tak, aby pravá i levá ruka měly stejnou příležitost.
8. Po skončení nebo nenápadně v průběhu vyšetření provedeme pečlivé záznamy do předem připravených záznamových archů.
9. Dbáme na přísnou objektivitu zkouškových situací.
10. Vyvarujeme se rychlých a ukvapených závěrů.

V různých zemích byly předloženy četné návrhy k metodice jejího určování. V následujících podkapitolách budou rozebrány přístupy v České republice, Německu a USA. Pro jednoznačné stanovení laterality se používají zkouškové soubory.

2.1. ČESKÁ REPUBLIKA

Otázkou kolik je leváků se zabývali četní badatelé – u nás již zmiňovaný M. Sovák. Podle něj (1979, 22) byly výsledky práce leckdy velmi rozdílné. Někteří tvrdili, že leváků je velmi málo, kolem 1 %, jiní udávali číslo značně vyšší. Rozdílné výsledky různých badatelů vyplývaly z toho, že jejich názory na leváctví byly nejednotné. Víme, že jsou i různé stupně leváctví, stejně jako jsou různé stupně praváctví.

Největší obtíž ve vyhledávání leváků však plyne z toho, že mnoho jich bylo již v dětství přecvičeno a že jejich vrozené leváctví bylo překryto získanými pravorukými návyky. A konečně i pravoruká civilizace sama vynucuje používání pravé ruky i u leváků. Jediné, co můžeme s určitostí říci je, že z původního stejnoměrného rozdělení populace na praváky a na leváky vlivem pravoruké civilizace nabývá na praváctví.

V současnosti má podle webu českého Státního zdravotního ústavu (www.uzis.cz) 7 % dospělé populace funkční převahu levé ruky, 30 % dospělé populace funkční převahu levého oka.

Česká republika se řadí mezi průkopníky v diagnostice laterality, neboť první soubor zkoušek vznikl již v roce 1936. Jeho autorem byl V. Říha a byl určen pro školní praxi.

Lateralitou se zabýval i již výše zmiňovaný MUDr. Miloš Sovák, který v letech 1955-1956 zjistil, že z 235 dětí s koktavostí jich 80% mělo zkříženou lateralitu. Ve stejném období bylo zjištěno, že nevyhraněná lateralita je dispozicí k opožděnému vývoji řeči. Stejně závěry potvrdil v roce 1991 i F. Synek (1991, 146). V roce 1972 navrhli Z. Matějček a Z. Žlab standardizovaný soubor zkoušek laterality (Zelinková O., 2001, 105), který lze bez nadsázky označit jako inventář i v řadě jiných oborů (psychologie, psychiatrie, defektoskopie, logopedie, neurologie aj.).

Výzkumy ukazují, že diagnostika laterality smyslových orgánů je podstatně složitější, než se původně předpokládalo. Je pravda, že podněty prezentované do pravého ucha jsou vnímány levou hemisférou a opačně. Zároveň však platí, že pravé ucho vnímá přednostně podněty řečové.

Dominance ucha se přesouvá v souladu s převažující percepčně-prostorovou aktivitou při počátečním čtení ve škole z pravého na levé ucho.

Též vnímání pravým a levým okem neprobíhá jako mechanický odraz do jedné z hemisfér. Každé oko zachycuje vjemy z pravého a levého zorného pole a podněty z obou očí se promítají do obou mozkových hemisfér (Zelinková, O., 2001, 105).

V současnosti se operuje mezi odbornou veřejností s pojmem **LSPSIDO (laterální struktura psychosomatické integrity - dezintegrity osobnosti)**.

[<http://wiesner.zde.cz> – citováno dne 26. 3. 2010]

Nově koncipovaná typologie popisuje 16 základních a 8 pomocných laterálních typů. Snaží se postihnout aktuální laterální kombinace, zjištění u horních končetin, zraku, sluchu a mozkových hemisfér a nenárokují si měřit dysfunkce na organické bázi. U diagnostikovaných laterálních typů nacházíme informace o začlenění psychologem sledované ruky, oka, ucha a hemisféry na laterální strukturu osobnosti a jejich aktuální laterální kombinaci - podíl. Dosud v praxi užívaný koeficient dexterity (DQ) tuto laterální problematiku nepostihuje - neřeší.

Výhodou nové typologie je možnost statistického zpracování získaných dat. Zejména se jedná o vyhodnocování zjištěné laterální orientace jednotlivců, skupin, a také o plánování požadovaných - očekávaných transformací, o sledování průběhu laterálních změn eliminace laterálních obtíží.

Pozitivním přínosem je zjištění, že obtíže na laterální bázi lze eliminovat nejen psychologickými, ale i dalšími speciálními metodami prostřednictvím odborně erudovaných psychologů, pedagogů, lékařů, kineziologů, logopedů.

Pilotní výzkumy (www.wiesner.zde.cz) byly uskutečněny ve školním roce 2000/2001 a jejich praktický přínos je zřejmý. Konečným efektem u diagnostikovaných osob se stala skutečnost, že po cílené změně (reedukaci) zjištěné nežádoucí laterální orientace, typové struktury dochází k eliminaci laterálně podmíněných obtíží, dochází ke kvalitnějšímu využívání intelektových předpokladů. U školní mládeže zaznamenáváme zlepšení v oblastech učení a samozřejmě i chování. Pilotní diagnostická šetření s následnou reedukací byla uskutečněna s jedinci s věkovou úrovní od 5 let do 15 let.

Zjištěné výsledky z pilotního výzkumu na základních školách ve školním roce 2000/2001 předkládám v příloze č. 7.

Nově strukturovaná typologie laterality (LSPSIDO) se již nyní stává užitečným nástrojem v diferenciální diagnostice nejen pro obecné psychologické či pedagogické poznání, ale zejména pro vznikající laterální psychologii a pro pedagogiku denního života. Nabízí se nám široké využití v oblasti průmyslu, dopravy, školství, zdravotnictví, sportu apod. Víme, že intelektové předpoklady člověka nejsou vždy zcela využívány a rozvíjeny, že se nacházíme na začátku nového poznání. Je zřejmé, že dalšími výzkumy můžeme systematicky rozlišit, zkoumat a se znalostí i eliminovat celou plejádu laterálních omezení - obtíží.

Charakteristika obtíží nejen u školní mládeže je tato:

- Zkřížená laterální ruka - ucho; obtíže v oblasti auditivní percepce, sluchového vnímání, nepochopení obsahu slovního sdělení.
- Souhlasná laterální ruka - hemisféra; informace v mozku jsou závislé na zpracování příslušných sluchově zrakových podnětů, vycházejí z kvality uskutečněného vnímání.
- Zkřížená laterální ruka - hemisféra; obtíže v oblasti zpracování přijímaných informací v mozku, široký rozsah problémů v oblasti koncentrace pozornosti, ovlivňování průběhu emocí, předvídání a rozhodování, přenosu dovedností z domácí přípravy do vyučování.
- Zkřížená laterální ruka - oko; potíže v oblasti vizuální percepce, zrakového vnímání, zkrácené zrakové vjemy, nedostatky v kvalitě uskutečňované činnosti.

Zřejmé jsou problémy při racionalizaci - vyhodnocování vizuálních podnětů. (Např. ve školní výuce "nevidí" pravopisné chyby, při opravě "vyrábí" další pravopisné chyby; v oblasti silničního provozu přehlédne dopravní značku, nesprávně vyhodnotí dopravní situaci).

- Zkřížená laterální ruka - oko, ucho; zkreslená percepce (vnímání) při sluchovém a zrakovém vnímání, nedostatky v kvalitě uskutečňované činnosti.
- Funkční negramotnost - obtíže v pochopení obsahu čteného, psaného textu, výrazné obtíže v oblasti učení, pojmání nových informací. Špatná je začleněnost do kolektivních činností.
- Bez laterálních obtíží; zde nacházíme optimální transfer (přenos) v přípravě získaných dovedností, poznatků do vyučování. Zpravidla podává optimální, očekávaný výkon.

Od nové typologie laterality lze očekávat:

Vše, co člověku usnadňuje jeho učení a práci, je pro něj přínosem. Nalezení cesty ke zlepšení přináší úsporu času, úsilí a energie, kterou můžeme využít v dalších činnostech. Takto získaná zlepšení příznivě ovlivňují celý život každého jedince. Výsledky výzkumu typů laterality v populaci školáků nás upozorňují na skutečnost, že z celkového vzorku populace je jen 16,9% jedinců bez laterálních obtíží. Ostatní jedinci přijímají nové informace s různými obtížemi, zpravidla v delším časovém období, ve zkreslené formě, což neumožňuje podávat očekávaný výkon úměrný kladeným požadavkům a vynaloženému úsilí v oblasti vzdělávání i při výkonu povolání.

[<http://wiesner.zde.cz> – citováno dne 26. 3. 2010]

2.1.1. ZKOUŠKA LATERALITY

V současné době je stále v České republice používána zkouška laterality autorů Z. Matějčka a Z. Žlaba (Zelinková, O., 2001, 105). Zkouška je sestavena tak, že ji lze použít u dětí i dospělých a pracovat s ní může psycholog, pedagog i lékař.

Zkouška obsahuje 12 úkolů pro horní končetiny:

1. Korálky do flaštičky
2. Zasúvanie kolíkov
3. Kl'úč od zámku
4. Loptička do škatul'ky
5. Akú máš sílu!
6. Stlač mi ruky k zemi!
7. Siahni si na ucho, na nos!
8. Ako vysoko dosiahneš!
9. Tleskot
10. Ihla a cverna

Náhradní zkoušky:

11. Mädlenie rúk
12. Strúhať mrkvičku

Možný vzor tiskopisu pro provedení zkoušky je uveden v příloze č. 8. Ve zkoušce jsou voleny takové úkoly, které nepodléhají nácviku. Jedná se například o úkoly typu: sáhni si na nos, ukaž, kam nejvýše dosáhneš, zasuň klíč do zámku apod. Dále následují 4 úkoly pro dolní končetiny (např. posunování předmětu po čáře).

Jsou zde ještě dva úkoly pro zjištění laterality očí:

1. Manoptoskop

2. Kukátko

a jeden úkol pro určení dominantního ucha:

1. Urči, kde tikají hodinky

Podněty prezentované do pravého ucha jsou vnímány levou hemisférou a opačně. Zároveň však platí, že pravé ucho vnímá přednostně řečové podněty. Zkouška byla ověřena na více než 2000 dětech.

Výsledky vyšetření jsou vyjádřeny pomocí kvocientu pravorukosti a již zmíněnými pěti značkami.

Kvocient pravorukosti (DQ) vypočítáme dle jednoduchého vzorce:

$$DQ = \frac{P + \frac{A}{2}}{N} \times 100 =$$

Vzorec vyjadřuje počet pravostranných reakcí v procentech, kde:

DQ = dexterity Quotient (lat. dexter = pravý)

P = součet všech pouze pravostranných reakcí

A/2 – polovina úkonů, které byly provedeny oběma rukama, pravou i levou

n = počet všech úkolů

Stupňová vlastnost laterality je kvalitativně i kvantitativně vyjádřena v následujícím rozložení:

DQ = 100 – 90P vyhraněné, výrazné praváctví

DQ = 89 – 75P- méně vyhraněné praváctví

DQ = 74 – 50A nevyhraněná laterality

DQ = 49 – 25L- méně vyhraněné leváctví

DQ = 24 – 0L vyhraněné leváctví

V zájmu objektivnosti je třeba uvést, že takový způsob určování stupně laterality byl některými autory kritizován. Například J. Švancara a kolektiv namítali, že konstrukce kvocientu laterality nebo jejího indexu je pochybená, protože shrnuje výsledky na různé integrační úrovni. Pokládají za správnější zachytit stupeň a rozsah funkční nesouměrnosti párových orgánů ve formě profilu.

V roce 1991 nově upravila a popsala zkoušky laterality L. Křišťanová (1991, 17-24):

1. Korálky do lahvičky
2. Zasouvání kolíčků
3. Klíč do zámku
4. Míček do krabičky
5. Jakou máš sílu?
6. Stlač mi ruce k zemi
7. Sáhni si na ucho, na nos!
8. Jak nejvýš dosáhneš!
9. Tleskání!
10. Jehla a nit

Doplňující zkouškou je laterality očí:

1. Manoptoskop
2. Kukátko

2. 2. NĚMECKO

Zjišťováním laterality se zabývalo mnoho německých vědců a pedagogů, např. Sattlerová (1993, 25). Používají i test od MUDr. Miloše Sováka, kterého považují za průkopníka v této oblasti a řada německých autorů na něj dodnes navazuje.

Z uvedeného důvodu zde existuje celá řada zkouškových testů. Německý Hand Dominance Test (Henderson, A., 2006, 171) je uveden v anglickém originálu s jeho následným překladem.

The standardized version of the HDT for children consists of 3 parts:

- 1. a maze-like angled path for tracing*
- 2. a path of irregularly spaced circles, 0.5 cm in diameter for dotting.*
- 3. rows of equally spaced adjacent squares, also for dotting.*

All three tasks have to be attempted at maximum speed and precision for 30 seconds. The distance of the traced path is measured, and the number of successfully dotted circles and squares is counted.

Tracing and dotting are two suitable skilled hand performance tasks, and they can be performed in the context of the Motor Accuracy test (MAc, Ayres, 1989). The MAc requires timed tracing of a butterfly – shaped line on an A 3 paper, first with the preferred hand and then with the nonpreferred hand.

Standardizovaná verze HDT testu se skládá ze 3 částí.

- 1. Úhlové bludiště pro cestu sledování.*
- 2. Cesta z nepravidelně rozložených kruhů, 0,5 cm v průměru pro tečkování.*
- 3. Řady rovnoměrně rozložených přilehlých čtverců, také pro tečkování.*

U všech třech úkolů je třeba se pokusit o maximální rychlost a přesnost po dobu 30 sekund. Počítá se vzdálenost sledovaných ťuknutí a počet úspěšně tečkovaných kruhů a čtverců.

Sledování a tečkování jsou dva vhodné kvalifikované úkoly pro výkon rukou, a mohou být prováděny v rámci motorického testu přesnosti. Tento test vyžaduje včasné sledování tvarů motýlů na papíru A 3, nejprve s preferovanou rukou a pak s rukou nepreferovanou.

Podle H. J. Zoche (2002, 15) je mezi mimořádně nadanými lidmi zastoupena větší část leváků, než činí zastoupení leváků v celé populaci. Například mezi členy mezinárodního spolku nejinteligentnějších lidí – Mensy je dvakrát tolik leváků než by bylo možno očekávat. Ovšem mezi lidmi se sníženou inteligencí je zastoupení leváků rovněž zvýšené. Z pohledu statistiky je mezi leváky dvakrát tolik lidí s blond vlasy než lidí tmavovlasých či zrzavých. Leváci umějí v průměru lépe rozlišovat výšky tonů a častěji než z praváků se z nich stávají hudebníci. Leváci patrně vstupují do svazku manželského méně často než praváci. U některých kmenů v Ghaně je nemyslitelné, aby se králem stal levák. Leváci se ve větším počtu stávají vegetariány. Leváci se rodí častěji v březnu až červenci než v ostatních měsících. Ze zranění mozku a po mozkové mrtvici se leváci obecně zatajují rychleji a lépe než praváci. V psaní textů na psacím stroji nebo na počítačové klávesnici bývají leváci rychlejší než praváci, protože nejčastěji používaná písmena A E R S T se nacházejí na levé polovině klávesnice.

2.3. USA

Mnozí vědci a badatelé se domnívají, že je v USA špatně vymyšlený a zastaralý systém k určování dětské laterální preference. Uvedený názor zastává dětská neuropsycholožka J. M. Healey (2002, 30). Problém podle ní je v tom, že testy nebyly vymyšleny a sestaveny pro děti. Na ukázkou uvádím několik příkladů otázek, které se v těchto testech obvykle používají. Dítě v nich má samo určit, kterou rukou tyto úkony vykonává.

Jedná se o každodenní činnosti typu:

- psaní,
- držení kladiva,
- odmykání a zamykání,
- čištění zubů,
- stříhání.

Z uvedených příkladů je patrné, že při takto formulovaném zadání úkolů není dítě schopno samo odpovědět a ztrácí se význam celého testu.

Příklady zastaralých testů používaných v USA jsou :

1. Edinburghský test od autora Oldfielda, který vznikl v roce 1971.
2. Dotazník od autorky Anettové, který vznikl v roce 1970.

Popis jednotlivých zkouškových souborů je uveden v originálu, následuje volný překlad do češtiny.

The Edinburgh inventory (Oldfield, 1971) included questions about writing, drawing, throwing, using scissors, using a toothbrush, using a knife (without a fork), using a spoon, using a broom (upper hand), striking a match, and opening a box. Three supplementary questions were added: "Please write down any relatives known to be lefthanded or partly left-handed"; "To your knowledge, has the pattern of your handedness changed at all over the years?" (used to exclude subjects with unnatural handedness); and "Please describe your ear preference when listening to someone on the telephone (Which ear do you usually use? Is it a strong or weak preference? Do you change over when you have to write down a message?)."

Annett's (1970) questionnaire contains 12 main items, which are about writing, throwing, using a racket, striking a match, using scissors, using thread, using a broom, using a shovel, dealing cards, hammering, using a toothbrush, and unscrewing a jar lid. Consistent right-handers are asked to name any left-handed actions, and consistent left-handers are asked about right-handed actions. I added questions about telephone ear preference; the questions were set out more systematically and were separated for making and for receiving calls.

[[www. http://homepage.ntlworld.com](http://homepage.ntlworld.com) – citováno dne 30. 3. 2010]

Edinburghský test (Oldfield, 1971) obsahuje otázky zaměřené na psaní, kreslení, házení, stříhání nůžkami, držení kartáčku na zuby, krájení nožem (bez vidličky), držení lžice, držení koštěte (v horní části), škrtní sirkou a otevírání krabice. Tři doplňující otázky zní: "Prosím, poznamenejte si všechny své příbuzné, kteří jsou leváci nebo jsou částečnými leváky ". "Další otázka zní, změnila se v průběhu let vaše laterální preference?" (Používá se k vyloučení osob s levorukostí z nutnosti), a "Popište svou preferenci ucha při poslechu někoho po telefonu (Které ucho je to, které obvykle používáte? Je to silná nebo slabá preference? Mění se tato preference v průběhu, kdy musíte napsat zprávy?). "

Dotazník od autorky Annettové (1970) obsahuje 12 hlavních položek, které jsou o psaní, házení, držení sportovní rakety, škrtní sirkou, použití nůžek, navlékání nitě, držení koštěte, držení lžice, rozdávání karet, zatlačování hřebíku, držení zubního kartáčku a odšroubování víka ze sklenice. Konzistentní praváci jsou požádáni, aby vyjmenovali veškeré činnosti, které provádí levou rukou, a konzistentní leváci jsou požádáni, aby vyjmenovali veškeré činnosti, které provádí pravou rukou. Přidali se dotazy ohledně preference ucha při telefonování. Otázky byly stanoveny systematictěji.

Test pro děti sestavila až v letech 1979-1980 dr. Martha Denckla, pediatrická neuroložka (Healey, J. M., 2002, 43). Sestavený dotazník se k určení stranové preference u dětí používá dodnes.

Děti reaguje na otázky zkoušejícího typu: “Ukaž mi, jak“ a názorně ukazují, jak provádí následující činnosti:

Jak píšeš?

Jak si češeš vlasy?

Jak si čistíš zuby?

Jak stříháš nůžkami?

Jak házíš míč?

Jak do míče uhoďíš pálkou?

Jak používáš raketu?

Jak zatloukáš kladivem hřebík?

Jak používáš šroubovák?

Jak krájíš chleba nožem?

Jak si hodíš mincí?

Jak odemykáš dveře klíčem?

Jak se díváš dírou v papíru?

Jak kopeš do míče?

Jak zašlápneš štěnici?

Podle J. M. Healey (2001, 10) žije ve Spojených státech zhruba 30 milionů leváků, z nichž více než polovina jsou chlapci a procento leváků je mírně nižší mezi Asiaty a Hispánci. Spolu se svou kolegyní psycholožkou z Bostonské univerzity Jackií Liedermanovou provedly velkou studii preferencí rukou mezi univerzitními studenty. Zjistily, že dochází k mnoha odchýlkám a kolísání, že existují různé preference u různých souborů aktivit, jako jsou sporty nebo jemné motorické aktivity. Došli k závěru, že preference stran je problém, který má mnoho rozměrů a je velmi komplikovaný. Tvrdí, že i významní výzkumníci, jakým je například Dr. Michael Corballis, psycholog na univerzitě v Aucklandu, na tomto poli nedokáží leváky spočítat.

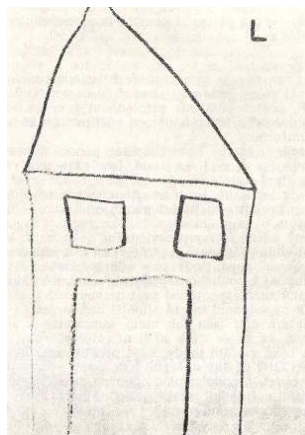
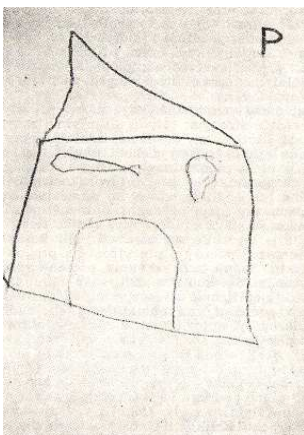
2.4. DÍLČÍ ZÁVĚR

Obecně lze říci, že nelze diferencovat jednotlivé přístupy k lateralitě podle národnosti a statní příslušnosti, protože se časem profilovaly neoptimálnější postupy a typologie, které jsou základem pro všechny ostatní.

Mezi obecně nejvíce využívané patří **Sovákův test**, spočívající v sepnutí rukou. Palec dominantní ruky překrývá palec nedominantní ruky.

Mezi další obecně platné testy patří **Zkouška kreslením** (www.ktv.zcu.cz). Před dítě se položí tužka a papír rozdělený čarou na dvě poloviny tak, aby mohlo dosáhnout na papír stejně pravou i levou rukou. Dítě nakreslí domeček na jednu polovinu papíru. Na druhou polovinu papíru nakreslí dítě domeček druhou rukou. Kresba dominantní rukou má pevné linie a je detailnější.

Dále se jedná například o **Zazzův index pravorukosti**, který vychází z předpokladu, že dominantní ruka pracuje významně rychleji než nedominantní. Verbální zadání pro testované osoby může být následující: „Rozložte na lavici před rukou, která bude pracovat, 10 kancelářských sponek a na vnitřní straně řady (u pravé ruky vlevo, u levé vpravo) asi 5 cm od poslední sponky umístěte krabičku. Na startovní pokyn postupně sbírejte a dávejte do krabičky sponky, jednu po druhé. Když sponka vypadne mimo, opět jí seberte a vhoďte jí dovnitř. Měří se čas od startovního pokynu do okamžiku, kdy desátá sponka dopadne na dno krabičky. Test opakujte i druhou rukou“.

Časy se následně dosadí do vzorce:

$$IP = \frac{tLR - tPR}{kt} =$$

kde:

IP – index pravorukosti,

tLR – čas dosažený levou rukou,

tPR – čas dosažený pravou rukou,

kt – kratší z obou časů.

Záporný index značí pravorukost, kladný levorukost, nulová hodnota (dost nepravděpodobná) pak stranovou nevyhraněnost.

Čárkovací test je založen na podobném předpokladu, jako předcházející. Na papír, který drží pomocník tak, aby neklouzal po stole, děláte za 10 sekund co nejvíce čárek tužkou (cca 1-2 cm dlouhých). Měří se počet čárek od startovního do cílového pokynu. Test se opakuje druhou rukou za stejných podmínek. Počet čárek obou rukou dosadíte do vzorce:

$$I = \frac{a - b}{c} =$$

kde:

I – index čárkovacího testu,

a – počet čar levou rukou,

b – počet čar pravou rukou,

c – větší z obou údajů o počtu čar.

Jako v předcházejícím případě záporný index značí pravorukost, kladný levorukost, nulová hodnota pak stranovou nevyhraněnost.

Mezi další obecně používané testy patří **test rotace**. Vychází z předpokladu, že se na preferovanou stranu člověk dokáže ve výskoku otočit o více stupňů. Postavte se do vzpřímeného postoje. Pomocník označí na zemi křídou místo v polovině vzdálenosti špiček obou nohou. Poté vyskočte a pokuste se otočit na jednu stranu o co největší počet stupňů. Dopad musíte ustát bez úkroku (v případě úkroku se pokus opakuje). Pomocník opět označí místo v polovině vzdálenosti špiček obou nohou. Poté skákejte s rotací na druhou stranu se stejným označením místa dopadu. Porovnejte obě hodnoty. Větší hodnota značí preferenci rotace.

Další testovací metoda je tzv. **preference oka**, vycházející z předpokladu, že dominantním okem člověk více „zaměřuje“ i při pohledu oběma očima. Najděte si ve větší vzdálenosti (více než 2 m) nějaký bod (kliku, vypínač, komín, ...). Nyní předpažte libovolnou ruku se vztyčeným palcem tak, aby při obou otevřených očích palec překryl vybraný bod. Ruku neohýbejte a postupně zavřete levé a pravé oko nechte otevřené a obráceně. Oční preferenci určuje ta strana, jejíž palec překrývá vybraný bod i při pohledu jedním okem.

[www.ktv.zcu.cz citováno dne 30. 3. 2010]

3. VÝCHOVA LEVÁKŮ

Levoruké dítě má vyrůstat zcela přirozeně a nenásilně jako levák. Touto zásadou je třeba se bezpodmínečně řídit po celou dobu vývoje dítěte. Na pomoc rodičům a učitelům jsou vydávány různé propagační materiály. Příklad jednoho z nich je uveden v příloze č. 9.

DOMÁCÍ VÝCHOVA

Výchova leváků začíná v rodině, proto především rodiče musí vědět, jak s levorukým dítětem zacházet.

Zda bude jejich dítě levoruké mohou rodiče pozorovat už u batolat. Zaměří se na jasné ukazatele:

- otáčení hlavičky, když položíme dítě na břicho,
- čmáranice a kresby , dítě může nevědomě vyjadřovat svůj přirozený sklon,
- ukazování a mávání dětí,
- zvedání hraček nebo jiných předmětů,
- držení láhve nebo dudlíku,
- malování prstem,
- nesení oblíbeného plyšáka,
- kutálení a později házení míčem,
- mávání klackem,
- používání hračkových nástrojů – kladívka, pilky,
- hraní her jako jsou různé skládačky.

Výrazně se začne laterálita u dítěte projevovat až kolem 4. či 5. roku života. Z pozorování proto nevyvozujeme předčasné závěry. Ve vývoji laterality jsou totiž období, kdy dítě užívá jedné ruky více, ale i období, kdy užívá obou rukou stejně. Rodiče musí mít tedy trpělivost. Nejsou-li si jisti, mohou požádat o pomoc nejbližší pedagogicko-psychologickou poradnu.

Kromě toho, že se rodiče budou snažit trpělivě chápat a jemně vést levoruké děti, mohou udělat ještě mnoho dalšího pro to, aby se jejich levák ve svém prostředí cítil lépe. Když se organizuje pořádek ve skříních, připravuje se stůl na večeři nebo se přemísťuje nábytek, může se promyšleným postupem zvýšit domácí pohoda levorukého dítěte.

Když už jsou děti dost velké, aby mohly pomáhat v kuchyni, bude dobré si uvědomit, které nástroje pro ně budou představovat problém. Například ruční otvíráky na konzervy jsou projektovány pro praváky, takže leváci je bez tréninku mohou používat jen s velkými obtížemi. Pánvičky a naběračky mohou mít nalévací hubičku jen na jedné straně a nalévání tekutin z takové nádoby je pro leváky obtížnější. To může být nebezpečné, když jde o něco horkého. Vyplatí se kupovat takové náčiní, které má hubičku na obou stranách.

Jakmile dítě začne jíst vidličkou a nožem, měly by mít přednost bezpečnost a pohodlí levorukého dítěte před elegancí a místními zvyky.

Je třeba vybudovat doma pracoviště přátelské vůči levákovi – například postavit světlo tak, aby svítilo přes jeho pravé rameno nebo postavit myš s podložkou nalevo od klávesnice počítače. Dále můžeme pro potřeby levorukého dítěte zavěsit oděvy na ramínka na levou stranu skříně.

Je také nesmírně důležité, aby rodiče měli neustále na mysli, že to, co vypadá jako nešikovnost, může být ve skutečnosti bojem s nástroji a zařízením uzpůsobeným pro pravorukou většinu. (Healey, J. M., 2002, 63-64)

Podle M. Sováka (1979, 73) by se v rodině měly dodržovat tyto obecné zásady:

1. Levorukému dítěti budeme nápomocni ve všech situacích, kdy se jeho leváctví sráží s pravorukou civilizací.
2. Nebudeme malé dítě okřikovat, když při setkání podává levou ruku, nebudeme mu nutit lžičku do pravé ruky, když se dovede lépe a čistěji najíst levou rukou.
3. Ve všech případech se budeme držet zásady, že dítě vrozeně levoruké má vyrůstat zcela přirozeně a nenásilně jako levák.
4. Během vývoje dítěte se totiž upevňují na vedoucí polokouli mozku ústředí pro řeč. Proto v té době, kdy je ústředí ve vývoji, je i řeč snadno zranitelná.
5. Vývoj řeči se váže na rozvoj obratnosti vedoucí ruky, proto je třeba vedoucí ruku podporovat.

ŠKOLNÍ VÝCHOVA

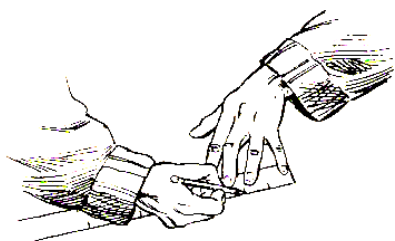
Levoruké dítě má mít plnou podporu ve svém učiteli, aby se mohl zapojit do kolektivu třídy.

Učitel mu má věnovat pouze tolik pozornosti, kolik je jí třeba. Spolupráce s rodinou je velmi žádoucí. Jde o to, aby se žák dostalo psychologické podpory a nikoli aby se mu škola kvůli jeho leváctví znechutila. Učitel by však neměl opomenout skutečnost, že levorukost žáka se nesmí stát omluvou pro jeho případné jiné nedostatky.

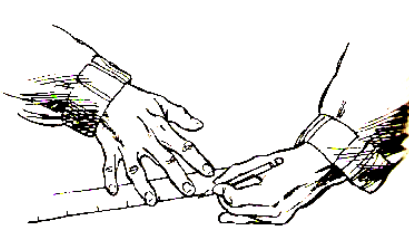
Podle metodického portálu RVP (<http://clanky.rvp.cz>) je již od mateřské školy je třeba dodržovat některé zásady:

- Nenutíme dítě k používání pravé ruky, protože je to „lepší“, protože většina lidí je pravorukých.
- Dítě sedí u stolečku, později v lavici tak, aby levým loktem nenaráželo do pravé ruky vedle sedícího souseda.
- Předměty, hračky podáváme do levé ruky. Nejsme-li si jisti, zda je dítě skutečně levák, podáváme je (necháváme je ležet) ve stejné vzdálenosti od obou rukou. Papír na kreslení, sešit pokládáme vlevo od osy těla, při psaní zvedáme levý horní okraj.
- Ve školním věku a později lze používat pomůcky, předměty pro leváky (pero, nůžky, pracovní nářadí apod.).
- Zcela nepřijatelné jsou poznámky zesměšňující leváky, přecvičování na pravou ruku.
- Držení psacího náčiní v předškolním i školním věku se neliší významně od práce s pravákem. Sledujeme správné sezení při psaní (opora nohou o zem, přiměřeně vysoká pracovní plocha), správné držení psacího náčiní ve třech prstech, sklon psacího náčiní (hrot směřuje k rameni).
- Přestože existuje doporučený sklon písma, netrváme za každou cenu na plnění toho požadavku.

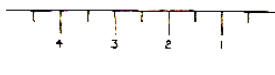
V dnešní době je již možné žákovi levákovi zakoupit řadu školních pomůcek, aby jeho práce ve škole byla jednodušší. Jednou z takových pomůcek je pravítko pro levoruké. Jak je z nákresu patrné, číslování začíná vpravo.

Pravák

Levák

Pravítko pro levoruké

Další vhodnou školní pomůckou pro levoruké děti jsou nůžky pro leváky. Mají obráceně nože než je tomu u pravorukých nůžek. Je důležité, aby levák měl nůžky pro leváka.

Praktickou školní pomůckou je také ořezávátko pro levoruké. Malý levák drží ořezávátko v pravé dlani a levou rukou drží tužku a pokud má ořezávátko pro leváka, otáčí jí směrem od sebe. Má-li ořezávátko pro praváka, je nuceno otáčet směrem k sobě a to je velmi namáhavé.

4. METODIKA PSANÍ LEVOU RUKOU

Psaní levou rukou je pro leváka stejně přirozené jako psaní pravou rukou pro praváka. Před psaním se musí píšící ruka řádně procvičit a uvolnit, stejně jako je tomu u praváka. Dnes již existuje celá řada souborů s uvolňovacími cviky. V příloze č. 10 uvádím ukázkou cviků k uvolnění paže od H. Tymichové (1985, 129).

Podle praktických rad pro učitele levorukých je s příchodem do školy u dítěte nezbytné vědět, zda se jedná o praváka nebo leváka. A pokud je upřednostňována ruka levá, je dobré se připravit na určité praktické komplikace, které s leváctvím i dnes souvisí.

Dítě by mělo v lavici sedět vždy vlevo, případně s jiným levákem. S dítětem pravákem by si totiž navzájem překážely. Levoruké děti by měly být vždy vedeny k tomu, aby držely tužku alespoň dva centimetry nad špičkou od konce tužky, aby viděly, co píší. A u leváků je ještě víc než u pravorukých dětí potřebné, aby pero nebo tužku nesvíraly křečovitě, ale psaly lehce.

Vzhledem k tomu, že psací náčiní spíš tlačí, než táhnou, potřebují jemnější tužky. K zabezpečení nerozmazávání napsaného textu, je v nabídce papírnictví speciální inkoust pro leváky, který schne rychleji.

4.1. ČESKÁ REPUBLIKA

Proti levorukému psaní byly vyslovovány různé námitky. Leckdy se uvádělo, že písmo levou rukou se nemohlo vyrovnat písmu pravou ani svou kvalitou, ani rychlostí. Dále se obvykle namítalo, že při psaní levou rukou žák sedí zkřiveně, píše pomalu, jeho písmo že má nesprávný sklon a bývá rozmazané. Žák píšící levou rukou bývá prý nápadný, a tím se stává zdrojem neklidu ve třídě. Takovéto a další námitky jsou bezpředmětné, když se používá správného metodického postupu.

Základní metodické postupy zní:

1. Poloha těla

Dítě sedí tak, že má obě předloktí symetricky opřena o desku. Střední rovina je dána páteří. Od této roviny se neuchyluje ani tělo ani hlava.

2. Položení papíru

Tak jako pravák si dává papír k pravé straně od střední čáry, se sklonem pravého okraje vzhůru, tak u leváka je papír položen vlevo od střední čáry, se sklonem pravého rohu dolů. Sklon se obvykle určí tak, že čára, kterou opíše levá ruka opřena o loket, je shodná s linkami sešitu. To však není pravidlem – spíše platí zásada, že se dítěti ponechává volnost sklonu, tak, jak mu nejlépe vyhovuje.

3. Psací náčiní

Tužku drží dítě v levé ruce zcela obdobně (zrcadlově) jako pravák v ruce pravé. To znamená: tužka či pero, přidržované neohnutým ukazováčkem, směřuje zpět přibližně k rameni. Ruka se stáčí spíš hřbetem vzhůru, opírá se předloktím tak, aby především zápěstní kloub byl uvolněn. Prsty psací ruky zůstávají pod linkou řádky. Psací náčiní, předlohu apod. odkládá si žák k levé straně. Osvětlení zleva zřepředu není na závadu.

4. Sledování písma

Při psaní postupuje žák tak, aby neustále viděl celý text napsaný na řádce. Tím si udržuje kontinuitu výkonu a zabraňuje rozmazávání napsaného textu. Záleží tu též na správném, individuálně voleném sklonu papíru.

5. Směr písma

Jde odleva doprava, tedy k sobě tj. až ke střední čáře, přes kterou sešit nepřesahuje doprava. Kdyby žák psal přes střední rovinu těla, začal by se křivit a ohýbal by ruku v zápěstním kloubu. Názor, že pravoruké psaní nutně směřuje od sebe, nemá obecnou platnost. Např. Arabové píší pravou rukou odprava, tedy k sobě. Levorucí žáci vždy nedodrží předepsaný sklon a s oblibou píší stojatě. Užívání ležatého písma skloněného doprava není určeno podmínkami fyziologickými. Jde tu spíše o konvenci. V některých zemích se dává přednost písmu stojatému. Takový způsob je pro některého leváka snazší, pohodlnější a rychlejší. Z toho plyne, že nebudeme trvat za každou cenu na písmu ležatém, pokud by to některému levákovi činilo nepřekonatelné obtíže.

6. Průpravná cvičení

Důležitá jsou průpravná cvičení uvolňovací, spojovací a další, stejná jako při procvičování pravé ruky u praváků. Jde o uvolnění nejen ruky, ale celého těla, spolu s uvolněním psychickým.

7. Příprava

Zdůrazňuje se i vhodná psychologická příprava žáka, připravenost k výkonu. To znamená, že psaní levoruké pokládáme za stejně přirozené jako u ostatních žáků psaní pravoruké.

8. Učitel

S tím souvisí i postoj učitele, který levoruké psaní přijímá jako věc samozřejmou, nikoli neobvyklou. Pak ani klasifikace nečiní žádné výjimky, klasifikuje se kvalita výkonu. Snížená známka nesmí být trestem za levoruké psaní.

9. Postoj kolektivu

V případě potřeby usměrní chování kolektivu k levorukému spolužákovi učitel.

10. Spolupráce s rodinou

Jeden z nedůležitějších faktorů je spolupráce s rodinou. Jde o to, aby se žáku dostalo psychologické podpory a nikoli aby se mu znechutilo psaní z přílišného nucení k procvičování. Levorukost žáka se nesmí stát omluvou pro případné jiné jeho nedostatky.

Levoruký žák, jemuž se ve výuce psaní levou rukou nedostalo správného vedení, je v nebezpečí, že si osvojí některé nežádoucí návyky. Nejčastěji to bývá nesprávné držení těla i psacího náčiní. Zvláště časté je nesprávné držení levé ruky. Ta se při psaní vytáčí dlaní dovnitř nebo dokonce i vzhůru. Pero se tak dostává do polohy paralelní s linkou, ba dokonce do polohy kolmé k lince shora. Žák drží pero ze strany nebo dokonce proti sobě. Mnohý žák se naučí v přípravném ročníku psát dráповitým držením pera. Když se takovým nesprávným návykům včas nepředejde, stávají se zdrojem nejrůznějších potíží.

Dalším autorem, který se u nás zabýval metodikou levorukého dítěte je L. Křišťanová. Ve své metodice (1991, 31) se zabývá způsoby psaní:

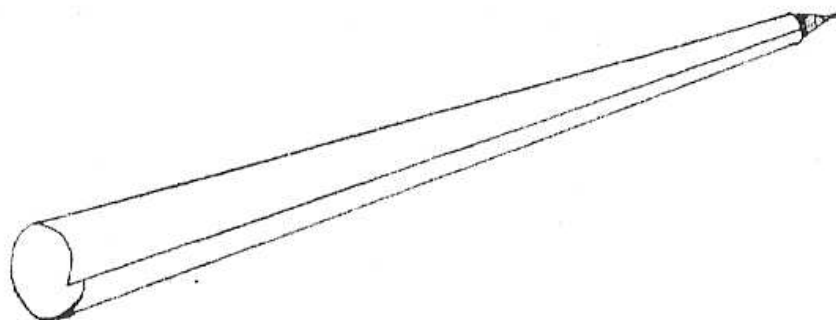
- Doporučovaný způsob psaní je podle autorky: zdola – šikmo zdola (dlaň pod linkou).
- Nevhodným způsobem psaní je ze strany (dlaň po lince).
- Nesprávným způsobem psaní je tzv. drápovitě - shora (dlaň nad linkou).

Vhodnou cvičnou pomůckou pro udržení žádaného sklonu pera jsou násadky z moduritu. Podle H. Tymichové (1985, 109) je možné vytvořit si násadky následujícím způsobem.

Automatickou kovovou tužku obalíme ve vzdálenosti 5-7 cm od psací plochy vrstvou moduritu. Vytvoříme váleček, do kterého vtiskneme namočené prsty dítěte tak, aby vytvořily správné držení psacího nástroje. Prsty vyjmeme, uhladíme modurit a násadku dáme na 2-3 minuty vařit. Ztvrdlý nástavec přetřeme lakem, aby nechytil nečistotu. Po vyschnutí vložíme měkkou tuhu.

Jinou cvičnou pomůckou pro udržení správného sklonu pera je úzký papírový kornout, který vychází z psacího náčiní k rameni. Kornout se lehce dotýká ramene a tím si levák kontroluje polohu pera. (Křišťanová L., 1991, 32)

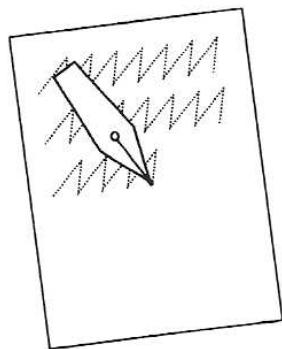

Je třeba levoruké dítě už od předškolního věku vést k uvolňování ruky - ideální je čmárání a později kreslení na velké plochy, nejlépe svislé. Pro uvolňovací cviky máme celou řadu kresebných cviků. Postupujeme od nejjednodušších k složitým. Tyto cviky nakreslené na formátu A4 je možné vkládat pod průhledné folie, které jsou nedocenitelnou pomůckou jak pro psaní, tak zejména pro pravopisná cvičení. Žáci obtahují několikrát cvik vstoje, čímž převážně uvolňují rameno, několikrát v sedě se zdviženým loktem, čímž se uvolňuje převážně loketní kloub, a několikrát vsedě s opřeným loktem pro uvolnění zápěstí. Při takto prováděných cvicích, kdy prsty jsou zafixovány ve správném uchopení, žák je veden cvikem pod folií a sleduje pouze sám směr horního hrotu k rameni. Stopy po měkké tuze se dají snadno z průhledné folie odstranit gumou, vlhkým hadrem nebo molitanovou houbou a folie je připravena k dalšímu použití (Tymichová, H., 1985, 109).

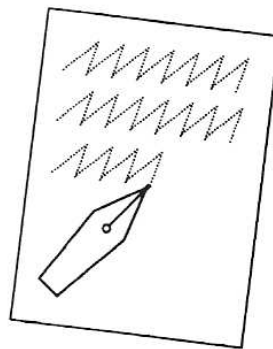
V současné době se považuje za správné, aby při nácviu a samotném psaní levák napodoboval pohyby pravákovy ruky, pouze však stranově obráceně. Zarážející však je, že v odborné literatuře o levácích nelze najít zdůvodnění pro stranově obrácené psaní leváků. Autoři vycházejí z toho, že to tak má prostě být, tento názor přejímá jeden autor od druhého. V žádné práci se však nedozvíme nic, co by vedlo alespoň k náznaku rozboru a vysvětlení vhodnosti, nevhodnosti toho či onoho způsobu psaní.

Leváci píšou dvěma základními způsoby:

1. horním způsobem psaní
2. dolním způsobem psaní

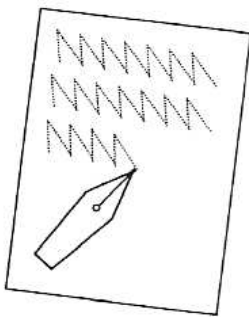
1.

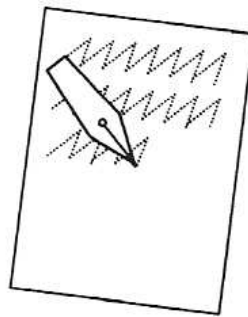
2.

Dalšími způsoby psaní jsou:

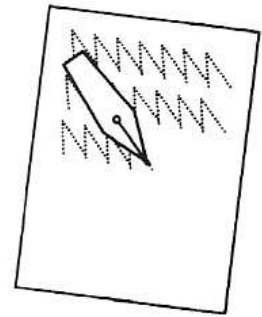
- a) Dolní způsob psaní s převráceným sklonem písma,
- b) horní způsob psaní s obráceným pootočením papíru,
- c) horní způsob psaní s obráceným pootočením papíru a převráceným sklonem písma.

a)

b)

c)

S novým názorem na metodiku levorukého psaní přišel Ivo Vodička (2008). Celá Vodičkova kniha *Nechte leváky drápat se* věnuje především nalezení nejvýhodnějšího způsobu psaní pro leváka. Vodička upřednostňuje horní způsob psaní – drápání. Z knihy je zřejmé, že převaha pravorukého prostředí je trvalá, a právě proto by otázka leváctví neměla být problematikou okrajovou. Autor apeluje na všechny, jež přijdou s levákem do styku, aby jeho leváctví brali jako věc přirozenou, nezdůrazňovali jeho odlišnost, ale účinně mu pomáhali vykonávat obvyklé činnosti na stejné úrovni jako pravák.

Z Vodičkova statistického vzorku vyplývá, že z 3403 dotazovaných leváků píše horním způsobem 61,51 %, zbývajících 38,49 % způsobem dolním.

Základním pohybem při psaní je tah, vedení tlakem je doplňující. Charakteristika obou pohybů je následující:

- **tah**, vede od středu těla ven. Psané spojité písmo je konstruováno pro tah.
- **tlak**, vede od středu těla ven křížem. Psací a kreslicí materiály se vzpírají, mají tendenci se hrnout a psaní vyžaduje více námahy.

Písmo pro praváky je založeno na tahu. Jestliže budete vyžadovat, aby leváci psali spodním psaním pod úroveň řádku, tedy tak, že postavení ruky a papíru je stranově převrácené, dostanete leváka do situace, kdy musí psát ne tahem, ale tlakem. Většina pravákových tahů se pro leváka stane strkáním, tlačáním – to je podstata **dolního způsobu psaní**.

Pokud levák otočí ruku nad řádek a osvojí si **horní způsob psaní** – drápání, docílí stejného či velmi podobného směru psaní jako pravák, a tím využije větší část výhod psaní praváků. A to je hlavní důvod, proč většina leváků, kteří nejsou důsledně vedeni současnou školní metodikou, volí raději psaní tahem. Horní způsob psaní je z hlediska vedení psacího prostředku zrcadlovým odrazem psaní praváka v ose dané úhlem obvyklého sklonu písma.

(Vodička, I., 2008, 32)

Popsané způsoby psaní leváků uvádím v příloze č. 11.

Vydeme-li z toho, že leváky nebudeme při psaní trápit a zbytečně jim ztěžovat život, můžeme usoudit, že horní způsob psaní – drápání, je levákům bližší, neboť tak intuitivně píší, pokud nejsou z vnějšího popudu nuceni psát jinak. Shrneme-li všechna zásadní východiska pro stanovení způsobu psaní do koncentrovaného vyjádření, získáme následující poučku:

Vodičkův levácký imperativ:

1. pamatuj, že nejsi pravákův zrcadlový obraz;
2. máš právo využít stejných výhod při psaní jako pravák;
3. ruku stáčeš v nejvýhodnějším směru zamýšleného tahu;
4. piš co nejvíce ve směru tahu a omezuj tlak;
5. drápeš!

Zásady správného drápání:

Držení tužky prsty

Leváci by měli držet tužku, pero, štětec a další psací náčiní tzv. špetkovým úchopem, kdy palec, ukazováček a prostředníček svírají tužku 2-3 cm od hrotu – prostředníček podpírá, palec a ukazováček přidržují rovnoměrně shora.

Vedení ruky při psaní drápáním

Při horním způsobu psaní – drápání je nejdůležitější poloha ruky. Ruka se mírně stáčí nad písmem, opírá se hřbetem, u zkušenějších žáků ruka klouže po papíře posledními články malíčku a prsteníčku. Při této poloze se ruka posouvá po papíře zlehka, tím omezuje tlak psacího prostředku na papír, a nedochází tolik k rozmazávání textu nad právě psaným řádkem. Žák si vidí do právě psaného písma téměř v celé délce řádku, na rozdíl od dolního způsobu psaní, kdy skrčené prsty levé ruky žákovi zakrývají text už po třech až čtyřech centimetrech od hrotu psacího náčiní. Leváci si často pomáhají pídřalkovitým pohybem ruky dopředu v rytmu: opřít hřbet ruky – psát, kam až to jde – posunout hřbet ruky – opřít hřbet ruky – psát, kam až to jde ... a tak pořád dokola. Je to zřejmě způsobeno tím, že při nácvičku textů ubíhajících zleva doprava a při napodobování pracovních postupů praváků musí psát nebo kreslit proti srsti, tím je jejich koordinace pohybů ve směru tlaku mnohem obtížnější, zvláště když činnosti vykonávají poprvé. Ve vyšším školním věku tento jev mizí, patrně díky grafomotorickému zdokonalení ruky dlouhodobým psaním. Někteří leváci mírně předsouvají levé rameno, aby lépe dosáhli nad právě psaný text, ale to ostatně dělají i praváci. Za povšimnutí stojí i to, že pohyb drápalova zápěstí je ve shodě se sklonem a nájezdy pravorukého písma, a tím dosahuje větších úspěchů při psaní než levák s dolním způsobem psaní. Ukázkou písma leváka „drápala“ uvádím v příloze č. 12.

Poloha papíru

Drápající levák má při horním způsobu psaní papír před sebou v levé části od osy těla a otáčí jej stejně jako pravák, tedy levým horním rohem směrem dolů. Tento směr otočení papíru mu umožňuje dodržet předepsaný sklon písma; pokud horní levák musí psát na papír orientovaný vodorovně, tedy souběžně s hranou stolu, je nucen obtáčet paži a ruku kolem písma, nebo nedodržet sklon písma. V takovém případě píše spíše kolmým písmem. Pokud má papír otočen doprava, sklon písma se převrátí úplně opačně. Otočení papíru ve shodě s praváky mu dovoluje vidět do velké části textu. To je zvláště v nižším školním věku důležité, neboť míra soustředění na samotný písmařský výkon odvádí žáka od orientace v textu, což se může projevit tím, že vynechává slova a v textu se ztrácí.

Nejkomplikovanější situaci zažívají leváci, kteří byli původně vedeni k dolnímu způsobu psaní a později se sami intuitivně přechýlili k drápání. Zůstalo-li jim z původní metodiky pootočení papíru doprava a zároveň píše shora, je jejich způsob psaní ten nejtěžší – aby dodrželi sklon písma, nutí je to jít za rukou mnohem dále, a sedí tak nepřírozeně; často řeší situaci kolmým nebo obráceným sklonem písma.

Takoví leváci při zvyšující se únavě a pod tlakem času, například při hodnocené písemné práci, stále více a více převracejí písmo, až ke sklonu 140° vlevo, často skokově.

Sezení a uspořádání pracoviště

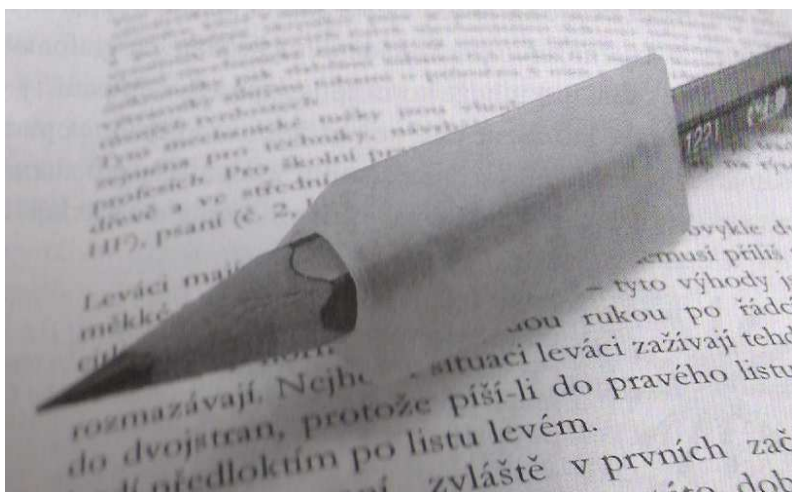
Levoruký žák měl sedět stejným způsobem jako pravák. Jeho místo je v řadě u okna, vlevo v lavici alby měl co nejvíce světla a aby jeho píšící ruka nenarážela do sousedovy ruky, vedle sebe mohou sedět i dva leváci. Současné hygienické předpisy příkazují, aby světlo do školní třídy přicházelo zleva doprava tak, aby pravákům padalo do písma. Z hlediska běžné vyučovací praxe nebudeme leváky ani při delších písemných pracích s lavicí otáčet – v nevýhodných světelných podmínkách jim prostě přisvítime.

Rozmístění učebních pomůcek při psaní je pro drápajícího leváka shodné s praváky; při opisování předlohy je učebnice vlevo od osy levákova těla, natočena ve stejném směru jako sešit. Školáci mají ve výuce sklon se dívat k sousedovi, porovnávat si s ním svůj postup a výsledky práce, proto také nahlízejí k ostatním. Levákovi se pak stává, že nevědomky napodobuje postup sousedů praváků, čímž si sám ztěžuje práci. Zároveň si osvojuje nesprávné postupy práce, navíc po delší době už ani nevnímá, že nepracuje ve shodě se svou přirozeností. Při kreslení, malování a různých ručních pracích je rozmístění materiálů, pomůcek a náradí ve srovnání s praváky stranově obráceno v souladu s tím, že levák vykonává snadněji pohyby e směru zprava doleva. Při práci ve skupině narušuje levák pravákům svým postupem jednotu pracovních postupů a praváky mate.

V této fázi levákovi i pravákům vysvětlíme, proč je právě tato činnost pro leváka jiná. Leváka podpoříme a učíme ho dvojímu vidění, aby si mohl porovnat, zda se nachází ve stejném místě jako praváci, pouze stanově obráceně.

(Vodička, I., 2008, 43-48).

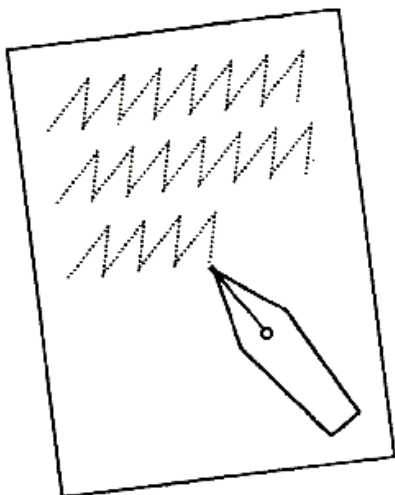
Levoruké děti by také měly používat speciální písanku, která má vzory písmen vytištěné na pravé straně. Další podmínkou pro správný rozvoj techniky psaní je vhodné psací náčiní. Jakmile levoruké dítě doroste do věku, kdy ho baví kreslení, je vhodné investovat do silných trojhranných pastelek. Po nástupu do první třídy bude namíste přikoupit ještě kvalitní pero pro leváky. Taková pera bývají speciálně zahnutá, mají tvrzenou špičku a samozřejmě se nerozmazávají. Ve velkých papírnicích se dají koupit i násadky na tužky nebo přímo tužky speciálně tvarované.

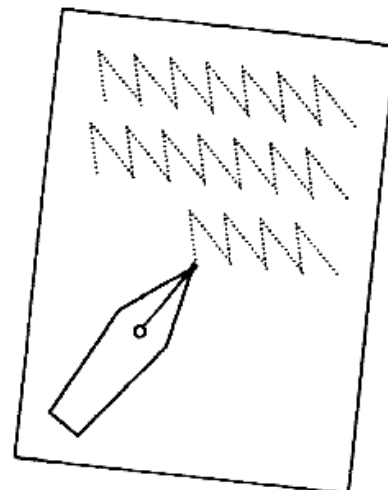
[www.rodina.cz – citováno dne 30. 3. 2010]

ZRCADLOVÉ PÍSMO

I. Vodička (2008, 28) se dále zamýšlí nad existencí systému písma vhodného pro leváky. Pokud se naváže na historické tradice ustáleného pojetí psaného i tištěného písma, je tedy **zrcadlově převrácené písmo** psané zprava doleva, z pravého listu na levý, z pohledu leváka vhodným písmem. V takovém případě by levák využil všech možností, které pravákům dává současný způsob psaní a konstrukce písma.

pravák: předepsaný způsob psaní

levák: zrcadlové psaní

Důkazy o tom existují z minulosti i ze současnosti. Nejznámějším doloženým levákem, kterého zmiňují autoři knih o levácích a po kterém zůstala kromě kreseb a obrazů i bohatá listinná dokumentace, je Leonardo da Vinci. Ve svých poznámkách psal stranově převráceným, zrcadlovým písmem, což bývá hodnoceno jako projev geniality. Tento fakt historici interpretují jako zvláštnost, ale pro leváka není nic přirozenějšího než psát stejnými pohyby jako praváci, jen stranově obráceně, zrcadlově, navíc – to přece dokáže každý levoruký prvňáček. Vždyť už sám M. Sovák upozorňuje na sklony levorukých dětí samovolně psát zrcadlově. Zatímco Leonardovo zrcadlové psaní bývá považováno za důkaz geniality, zrcadlové psaní žáčků leváčků je dodnes školním problémem a je třeba ho odstraňovat.

4.2. NĚMECKO

Metodickými pokyny na téma jak naučit psát levoruké dítě se zabývají v Německu s podobnými výsledky jako v ČR a USA. Pro ukázkou je uvedena jedna z takových metodik v originále, která je volně přeložena do češtiny.

Informationsblatt zum Schreiben mit der linken Hand.

Allgemeine Hinweise

Methodische Hilfestellungen sind notwendig, da das Kind von sich aus nur schwer die richtige, d.h. eine entkrampfte und lockere Schreibhaltung findet.

Wichtig dabei ist:

- Die richtige Schreibhaltung muss dem Kind vom ersten Tag des Schreibens an gezeigt werden. Fehlhaltungen lassen sich später kaum noch korrigieren.

- Die Schreibhaltung muss vom Lehrer ständig überwacht werden, insbesondere in den ersten drei bis vier Monaten nach Beginn des Schreiblehrganges.

Vorsicht: Linkshänder kopieren oft rechts schreibende Kinder.

- Es ist dringend notwendig, dass sich Eltern über die richtige linkshändige Schreibhaltung informieren.

- Die Schreibhand muss unbedingt beibehalten werden. Der Schreiblempfindungsprozess wirkt sich bereits nach wenigen Monaten auf die Leistungslateralisation der Hände aus und damit wahrscheinlich auf die Hemisphärenspezialisierung (was Sprache und Graphomotorik betrifft). Durch ständigen Wechsel der Schreibhand werden die graphomotorischen Muster verzögert und gestört aufgebaut.

- Das linkshändige Schreiben muss psychologisch vorbereitet werden und diesbezügliche Befürchtungen der Eltern müssen ausgeräumt werden. Das Kind soll nicht den Eindruck erhalten, dass es wegen seiner Linkshändigkeit ein Sorgenkind ist. Es muss seine Linkshändigkeit als ein natürliches Phänomen erfahren. Daher auch keine Überbetonung und Überfürsorglichkeit, die fast immer eine Gegenreaktion bei den Mitschülern und Geschwistern hervorrufen.

- Werkzeuge sind u.a.: weiche Bleistifte, Linkshänderfüller, Spitzer. Ungeeignet sind bei Anfängern Linkshänderlineale.

- Ein Kind, das spontan mit der linken Hand zu malen und zu schreiben beginnt, darf auf keinen Fall zum Schreiben mit der rechten Hand angehalten werden. Bei Kindern, die häufig die Schreibhand wechseln, muss durch einen Fachmann, z. B.

einen Schulpsychologen oder Ergotherapeuten, die Händigkeit festgestellt werden.

- Verunsicherte und verängstigte, aber auch wachs und angepasste linkshändige Kinder neigen dazu, sich von alleine auf die rechte Hand umzuschulen (Modellverhalten).

Das geschieht besonders dann, wenn sie wegen ihrer Linkshändigkeit von Mitschülern verspottet werden oder wenn sie schon im Kindergarten deswegen, ihrer Meinung nach negativ, aufgefallen sind oder wenn sie durch mangelnde methodische Hilfen die Schwierigkeiten beim Schreiben nicht überwinden können. Diese Selbstumstellung muss unterbunden werden, da sie dieselben Folgen wie eine von Erwachsenen erzwungene Umschulung haben kann.

Schreibhaltung

Lage des Heftes:

Die Heftseite, die beschrieben wird, liegt links der Mittelachse, die durch Nase und Wirbelsäule festgelegt wird. Weder der Körper noch der Kopf weicht beim Schreiben davon ab.

Lage der linken Hand:

Die linke Hand stützt sich auf die Handkante bzw. die seitliche Fläche des kleinen Fingers. Handrücken und Unterarm bilden einen stumpfen Winkel.

[www.der-linkshaender-laden.de – citováno dne 1.4. 2010]

INFORMACE K PSANÍ LEVOU RUKOU

1. Všeobecné pokyny

Metodické pokyny jsou nutné, protože dítě samo jen stěží nalezne správný, uvolněný, nekřečovitý způsob psaní.

Důležité přitom je:

Správný způsob musí být dítěti ukázán hned od prvního dne učení se.

Špatné návyky se pak těžko odnaučují.

Způsob psaní musí být učitelem neustále kontrolován, obzvláště v prvních třech až čtyřech měsících po zahájení výuky psaní.

Pozor: Leváci často napodobují praváky.

Je naprosto nezbytné, aby se rodiče leváků o správném způsobu psaní levou rukou informovali.

Ruka, kterou se píše, se nesmí měnit. Proces učení se psaní již po několika měsících působí na výkonnostní lateralizaci rukou a tím pravděpodobně i na specializaci hemisfér (co se týče jazyka a grafomotoriky). Neustálou změnou ruky, kterou se píše, se proces tvorby grafomotorických vzorů zpomaluje a ruší.

Pro psaní levou rukou je nutná psychologická příprava a rodiče musí být zbaveni eventuálních obav. Dítě nesmí nabýt pocitu, že je kvůli svému leváctví problémovým dítětem. Své leváctví musí vzít jako přirozenou věc. Proto není na místě také žádné přehnané zdůrazňování zvláštnosti a přehnaná péče, protože to téměř vždy vede k protireakcím spolužáků a sourozenců.

Pomůcky jsou například: měkká tužka, pero pro leváky, ořezávátko. Pro začátečníky jsou nevhodná pravítka pro leváky.

Dítě, které spontánně začne kreslit a psát levou rukou, nesmí být v žádném případě nuceno používat pravou. U dětí, které často ruku na psaní často mění, musí specialista (školní psycholog nebo ergoterapeut) zjistit, která ruka je pro ně rozhodující.

Nejisté, vystrašené, ale i bdělé a přizpůsobené děti, které píšou levou rukou, mají sklon, aby samy od sebe používaly pravou (modální chování). To se stává především tehdy, když se jim spolužáci pro jejich leváctví vysmívají, nebo když se k nim podle jejich názoru už jejich okolí ve školce špatně chovalo a byly středem pozornosti. Často se to děje také proto, že se jim nedostává adekvátní metodické pomoci při zvládnání obtíží spojených s učením se psaní. Toto individuální přeučování se musí být zastaveno, protože může mít stejné následky jako přeučování vynucené dospělými.

2. Způsob psaní

Poloha sešitu:

Polovina sešitu, která je popisována, leží vlevo od střední osy, kterou tvoří nos a páteř. Ani tělo, ani hlava se od ní neodchylují.

Poloha levé ruky:

Levá ruka se opírá o hranu ruky, popř. postranní plocha prstu, hřbet ruky a předloktí tvoří tupý úhel.

Poloha pravé ruky:

Pravá ruka drží sešit na jeho pravém okraji. Zpočátku trochu nad výší právě vypisovaného řádku.

Sklon sešitu:

Pravý horní okraj je v porovnání s levým horním okrajem posunut dolů. Úhel sklonu se může měnit. U leváctví je psaní tahem i nárazem v podstatě možné. U psaní tahem je však písmo často hodně skloněné směrem doleva (zapříčiněno velkým sklonem sešitu).

Držení prstů:

Všechny prsty zůstávají v zásadě pod linkou, na kterou se píše. Špička pera směřuje lehce doprava (při nárazovém psaní), popřípadě leží na papíru. Špičky prstů obepínají psací potřebu, ca. 2,5-3,5cm od její špičky. Psací potřeba leží na předním článku prostředníčku a je podpírána palcem. Ukazováček je lehce pokrčen. Konec psací potřeby ukazuje ve směru levé ruky.

Nejčastější nedostatky:

Zvedání levého ramene, předsunování levého lokte (vede ke křivení páteře), otáčení hlavy vpravo, křížovité držení rukou (ruka, kterou se píše, leží nad řádkem), pravá ruka leží na papíře tak, že „se musí psát kolem ní“, sešit je posunutý příliš doprava, pravý okraj sešitu leží výš než levý.

3. Zrcadlové písmo, normální začátečnický jev:

- jednotlivá písmena jsou zrcadlově obrácená,
- slova jsou zrcadlově obrácená,
- zaměňování písmen/slabik (oben enob ebon),
- začínání čtení v horním pravém rohu,
- zrcadlově obrácený směr písma ve směru psaní zprava doleva, zrcadlové písmo a přetáčení písmen skončí většinou během prvního školního roku – pokud to trvá déle, měl by být k radě pozván odborník, např. školní psycholog,
- zaměňování a přetáčení písmen se zřídkakdy objevuje u praváků, a pokud se vyskytne, tak ne v tak vyhraněné podobě – zde je to často signálem nějaké fyziologické poruchy, která nemá nic společného s tím, kterou rukou dítě píše.

4. Zasedací pořádek

Levák sedí v lavici vždy vlevo. Pokud sedí v lavici se spolužákem, nesmí tento sedět po jeho levé straně.

5. Sklon světla

Pracovní místo by mělo být osvětleno zprava nebo zepředu.

6. Pomůcky pro zapamatování si správné polohy sešitu a ruky

Dítěti může pomoci, pokud má doma na psací podložce obrysy správné polohy sešitu, popřípadě vyznačené např. Tipp-Exem nebo lakem na nehty (DIN A5 a DIN A4) tak, že si dítě správnou polohu sešitu dobře zapamatuje. K tomu se také dobře hodí podložka na psaní, tak jak je znázorněno na obrázku.

Do školy lze z této podložky vytvořit také psací podložku vhodnou do vyučování, a to tak, že se odstříhne horní pravý díl podložky a levý se potáhne průhlednou ochrannou fólií.

Pomoci mohou také cviky jemné motoriky, které mohou děti začít procvičovat už rok před zahájením školní docházky.

Pomocí může také psaní křídou na tabuli, protože pak si dítě snáze najde správné držení ruky, protože při psaní křídou, stejně tak jako později inkoustem, se špatné držení projeví tím, že si dítě písmo smaže.

7. Písanky v první třídě

Mnozí učitelé v první třídě používají písanky, ve kterých jsou na začátku řádku předepsaná písmena nebo slova, které má dítě opisovat. Tady si levák předlohu i při správném způsobu psaní vždycky zakryje, a proto se doporučuje předepsat stejná slova nebo písmena i na pravé straně řádku; šipka nebo barevný bod je důležitý, aby byl označen začátek řádku.

8. Tempo psaní

V zásadě platí, že leváci píšou stejně čitelně a rychle jako praváci. To samé platí i pro kaligrafickou stránku, samozřejmě pokud jsou předem instruováni. Leváci, kteří vyloženě pomalu píšou a jsou pomalejší než jejich spolužáci, mají často lehké poruchy jemné motoriky, které nemají nic společného s tím, jakou rukou píšou. Totéž platí pro praváky.

9. Vzhled písma

Písmo bude stočené doprava pouze tehdy, když bude mít žák ruku v nesprávné poloze (viz výše). Vzhledem k charakteru písma leváka jako takového je nutné odhlédnout od konvence sklonu písma vpravo. Pokud bude levák správně psát, bude jeho písmo směřovat doleva.

Krasopis se levákovi nepodaří tak, jak kaligrafie předepisuje. Jejich písmo je často malé, zúžené a nepravidelné. Příčina tohoto může spočívat v nesprávných návycích při psaní. Mnozí leváci vyžadují často další grafomotorickou podporu.

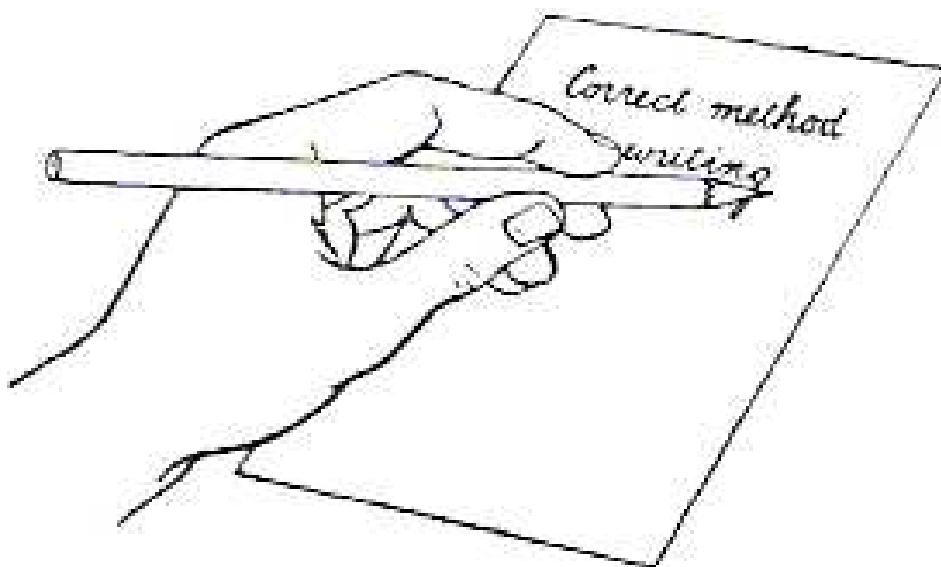
10. Držení těla

Držení těla leváka je stejné jako u praváka.

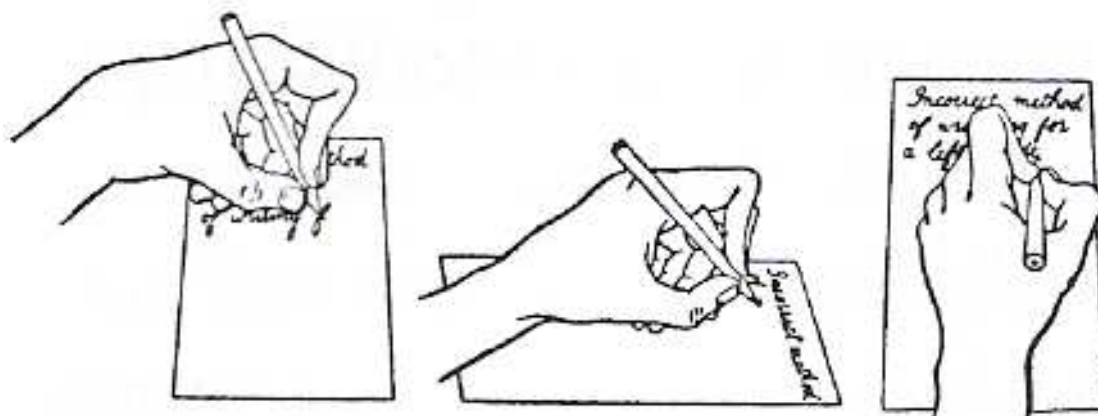
4.3. LEVÁCTVÍ V USA

Mezi nejznámější osobnosti, kteří se zabývali metodikou psaní v USA patří M. M. Clarková (Vodička, I., 2008, 11). S ní je spjat i náskres nejstaršího vyobrazení správného a nesprávného způsobu psaní.

Na následujícím náskresu je zdůrazněna správná poloha tužky a papíru při psaní levou rukou.

Stejným způsobem M. M. Clarková popsala a specifikovala nesprávné držení a postavení náčiní při psaní leváků, jak je uvedeno v následujícím náskresu.

Nejvíce odsuzovaným postavením ruky při psaní je tzv. drápovité držení. Nejedná se zrovna o lichotivé hodnocení, neboť v českých školách má slovo drápat jednoznačný význam. Toto označení je zřejmě volným překladem používaného anglického crabslaw, tedy krabí klepeto, nebo hooked writing, hákovité psaní. (Vodička, I., 2008, 12) Řada zahraničních metodiků písma používá raději pojem overwriting – horní psaní či horní způsob psaní.

I když autoři stanovují jeden správný způsob psaní, někteří z nich si všimli, že něco není v pořádku. Například podle J. Healey (2002, 17) psaní levou rukou není opakem psaní pravou rukou, jde o dvě zcela odlišné věci.

5. NÁSLEDKY PŘECVIČOVÁNÍ

Je velmi důležité si uvědomit, že lateralita není věc rukou. Je to záležitost mozku! A právě tam se také projevují škody, které necitlivá výchova leváků páchá. Výzkumy ukázaly, že změna vedoucí ruky ovlivňuje další smysly - zejména sluch a zrak. Nová dominantní ruka totiž na svou stranu strhuje také vedení těchto smyslů, to znamená, že se mění dominantní oko a ucho.

[www.rodina.cz – citováno dne 1.4. 2010]

Podle M. Sováka (1979, 38) a také podle současných autorů např. Healey (2002, 44) patří mezi typické následky přecvičování:

Motorický neklid

Uvedený jev bývá někdy dost nápadnou reakcí na vynucované pravoruké úkony. Jeví se jako zvýšená a nežádoucí aktivita buď jen opomíjené vedoucí levé ruky, nebo jako celkový neklid. Neklid se vystupňuje tehdy, kdy je dítě nuceno, a to tvrdým naléháním, brát tužku či pero do pravé ruky při kreslení, ve škole při psaní. Příznaky motorického neklidu bývají uváděny celkem výstižně v žákovských knížkách.

Změny v chování

Pozorovatelné změny se u některých dětí dostávají už v začátcích přecvičování velmi bouřlivě, jindy pozvolna a postupně v průběhu přecvičování. Některé děti jsou plačtivé a bázlivé. Jiné, zvláště děti odolné a tělesně silné, se začnou projevovat jako agresivní až mstivé. K neuvědomělým protestním reakcím dítěte patří nezřídká nápadná neposlušnost, tvrdohlavost, sklon ke lhaní a podvádění.

Neurózy

Neurózy bývají dost častým průvodním jevem přecvičování. Nejčastěji jde o neurózu úzkostnou a o negativismus.

Noční pomočování

Pomočování může být i denní a vyskytuje se též jako neuvědomělá protestní reakce proti potlačování levorukosti, a to u dětí předškolního i školního věku.

Tik

Jedná se o ojedinělý projev potlačené aktivity levé ruky a vybíjí se nejrůznějšími záškuby, nejčastěji v obličejovém svalstvu.

Okénka

Pojem vyjadřuje krátkodobé, jen několik vteřin trvající stavy duševní nepřítomnosti. Popisují se celkem typicky: žák počítá nebo čte a najednou neví dál, nepozná písmenko nebo číslici. Krátce nato se žák vzpamatuje a klidně pokračuje ve své práci.

Odpor ke škole

Jedná se o klasickou reakci na potlačování levorukosti při školním vyučování. Dítě odmítá chodit do školy. Odpor ke škole se často projevuje ranním zvracením. Záškoláctví není řídkým jevem. Z nechuti se vytváří až i nepřátelský postoj žáka k učiteli a pak i učitel k žákovi. Konflikty ze škol se pak mohou přenášet i do rodiny a veřejnosti.

Zhoršování prospěchu

Uvedený stav je v příčinné souvislosti s přecvičováním, nastává někdy už během prvního pololetí prvního ročníku, kdy žák, znechucen nezdary při začátcích vynucovaného pravorukého psaní, ztrácí o učení zájem. Jindy se prospěch zhoršuje později, úměrně se zvyšováním požadavků školy.

Výkyvy v prospěchu

Liší se od prostého zhoršování prospěchu. Bez ohledu na přípravu podává žák zcela nerovnoměrné výkony. Střídají se známky výborná a nedostatečná, což bývá zvláště nápadné u hodnocení diktátů. Žák mívá lepší výsledky v mluvních projevech než v písemných. Nerovnoměrnost výkonů ve školní práci souvisí s výkyvy v pozornosti. Potíže v psaní pravou rukou jsou přirozeným důsledkem

toho, že je žák nucen používat k tak náročnému výkonu ruky nevedoucí. Písmo bývá neúhledné až nečitelné, s množstvím chyb.

Poruchy řeči

Vlivem nejrůznějších srážek s pravorukým prostředím je vyvíjející se řeč u leváků křehčí, proto je i snadno zranitelná. Mezi leváky je více poruch řeči než u praváků. O jaké poruchy řeči tady nejčastěji jde? Jak vyplývá z toho, co už bylo řečeno, znamená to jistou nevýhodu, když místo jednoho celistvého řídicího ústředí pro řeč, vytvářejícího se v jedné z mozkových polokoulí, vzniká ještě další ústředí v polokouli druhé. Pak se může stát, že se v složitém procesu řeči uvedou v činnost ústředí obě, která na sebe navzájem působí. Takové působení se pak nepříznivě promítá na výkon řeči. Řídící činnost hlavního ústředí které se tvoří na vedoucí polokouli, trpí činností ústředí vedlejšího. Toto vedlejší ústředí zasahuje do výkonu řeči buď tlumivě, nebo rušivě.

Opoždění vývoje řeči

Vývoj řeči se podstatně opoždí, pokud se jedná o tlumivé působení. Takové děti začínají mluvit značně pozdě, někdy až kolem třetího roku a později, a jejich řeč je dlouho patlavá až nesrozumitelná. Již před lety zaznamenali někteří lékaři, že mezi dětmi, které velmi dlouho nesprávně vyslovují, bývá více než polovina leváků.

Koktavost

Rušivé působení a následné srážení mluvních popudů z obou ústředí, je příčinou koktavosti. Na souvislost levorukosti a koktavosti se upozorňovalo již dávno. Na druhé straně je nutno přiznat, že velké procento leváků poruchami řeči vůbec netrpí a svou řeč se naučilo dokonale ovládat.

Poruchy psaní a čtení

Sotva se některé děti předškolního věku naučí zacházet s tužkou, dělají už v samých začátcích svých pokusů o psaní některé celkem typické chyby. Když obkreslují z paměti různá písmenka nebo číslice, píšou je obráceně nebo ležatě, anebo i vzhůru nohama. Některé děti, když umějí více psát, píšou všechno dokonce zrcadlově, tedy zprava doleva.

Orientační smysl

Záměny směru v písmu nejsou jen u dětí levorukých. Vyskytují se též u praváků. Jde tu spíše o nedostatek smyslu pro směrovost. Smysl pro směr nebo smysl orientační není u všech lidí stejně vyvinut. Někteří lidé nezabloudí ani v hlubokém lese, jiná jsou zcela bezradní i v otevřené krajině. Nedostatek orientačního smyslu ovšem neznamena nedostatek rozumových schopností. Může se tedy nedostatek orientačního smyslu vyskytovat jak u praváků, tak u leváků. Je-li levoruké dítě, nemající mnoho smyslu pro směrovost, přecvičováno na pravou ruku, dostává se jeho orientační smysl, již od přírody málo vyvinutý, do stále větších zmatků. Proto předpokládáme, že u přecvičovaných leváků bývá smysl pro směrovost kromě vývojových nedostatků narušován ještě přecvičováním. Důsledky vývojových nedostatků smyslu pro směrovost jsou pak v písmu leváků nápadnější než u praváků, proto právě u nich nacházíme více poruch psaní.

Počátky čtení

V počátečním čtení souvisí různé změny s nedostatkem smyslu pro směrovost. Některé děti čtou písmenka v obráceném směru, tedy odprava doleva, nebo aspoň při čtení přehazují slabiky, např. místo doma čtou moda. I takovýchto poruch ve čtení bývá u leváků více. Příčinou různých poruch čtení a psaní, zvláště pak písma zrcadlového, je nikoli samo leváctví, ale překřížení vedoucího oka a vedoucí ruky. Kromě toho mohou být i příčiny jiné, například vlivy dědičnosti, vrozené dysfunkce ústředního nervstva.

Počátky kreslení a psaní

První dětské pokusy o kresbu, a zvláště o písmo, nejsou jen bezvýznamným čmáráním. Mají velký význam pro rozvíjení řeči, a tudíž i pro rozvíjení rozumových schopností. Vzhledem ke spojitosti výkonu ruky a činnosti korových ústředí v mozku je velmi důležité, aby počátky kreslení byly procvičovány vedoucí rukou. To je úkol rodiny a mateřské školy. Jedině tak se podporuje rozvoj ústředí pro řeč na vedoucí mozkové polokouli i rozvoj řeči za nejvýhodnějších podmínek. Počátky psaní pak podporují rozumový vývoj v tom případě, když jsou konány vedoucí rukou, když pravák píše pravou a levák levou rukou. Přecvičováním leváka se nejen snižuje vlastní výkon písma, ale zároveň se potlačuje výkon rozumový.

Povahové změny

Potlačovaná činnosti levé ruky se může projevit i nežádoucími rysy povahovými. Nemůže-li se dobře rozvíjet přirozená obratnost vedoucí levé ruky a levoruké dítě je nuceno pracovat méně obratnou pravou rukou, pak i výkony odpovídají podporované neobratnosti a jsou méně hodnotné, než na jaké by stačila levá ruka. Když se dítěti jeho výkony nedaří, je přirozené, že ztrácí chuť k dílu.

Odpor k práci

Přecvičování nebo dokonce násilné potlačování levé ruky se obvykle pojí s napomínáním, okřikováním, ba i s tresty. Pak je ovšem každá činnost za takého stavu provázena nelibým citovým přízvukem nebo i odporem. Vytváření se odpor k činnosti rukou, odpor k práci, ba dokonce i odpor k lidem, hlavně k těm, kteří stálým napomínáním a omezováním přirozených sklonů znepríjemňují dítěti život.

Sklon k podvádění

V případě, že levoruké dítě je nuceno užívat pravé ruky, činí tak hlavně, pokud je pod dozorem. V přirozených, nehlídaných situacích používá ruky levé. Učí se rozlišovat, kdy je pod tlakem a kdy ne. Učí se sklonu k tajnůstkářství nebo dokonce k záludnosti.

Nerozhodnost

Přecvičované levoruké dítě musí užívat pravé ruky, ale přitom z přirozeného sklonu chce užívat ruky levé. Srážejí se tu přirozené sklony s výchovnými požadavky. Za jistých okolností dítě neví, pro kterou ruku se rozhodnout, zda pro vnučovanou, či pro přirozeně obratnou, je nerozhodné. Pěstuje se v něm nejenom nerozhodnost, které ruky má použít, ale tato nerozhodnost se postupně stává povahovým znakem.

Neobratnost

V manuálních projevech se vyskytuje značná neobratnost až pohybová zmatenost. Děti, jejichž levorukost je silného stupně, značně odolávají přecvičování, ale zato důsledky přecvičování jsou u nich těžké. Čím silnější je levorukost, tím horší bývají následky přecvičení.

Obranný postoj

Každé, i nenásilné převádění leváka znamená hrubý zásah do jeho přirozeného vývoje. Proti tomu se dítě podvědomě brání, zaujímá obranný postoj. Slabé se brání únikem od lidí a živí v sobě rysy slabošství. Bude se měnit v osobu bez vlastní vůle, bez vlastní rozhodnosti, zakřiknutou a bojácnou. Dítě silného typu se bude bránit útočností, budou se v něm vytvářet rysy mstivosti, násilnictví a bezohlednosti.

Je zřejmé, že ne samo leváctví, ale výchovný tlak na levoruké dítě, přecvičování a potlačování přirozeného levorukosti nezřídka vedou k nežádoucím povahovým rysům.

6. UČEBNÍ OSNOVY A LEVORUKOST

Československé školské předpisy od roku 1967 označovaly přecvičování za nepřijatelné, přeučování leváků ve školách bylo oficiálně zrušeno výnosem Ministerstva školství z 10. února 1967. Věstník MŠMT uvádím jako přílohu č. 13.

Den 13. srpen je od roku 1976 (pátek třináctého) mezinárodním dnem leváků. V posledních letech bývá zvykem v tento den v médiích rozšiřovat informace o levácích. Dean R. Campbell, který v roce 1975 založil organizaci Lefthanders international, vyhlásil právě tento den, protože kvůli anomálii gregoriánského kalendáře častěji připadá na pátek.

[www.levaruka.cz - citováno dne 1.4. 2010]

V sousedním Německu se přeučování levorukých žáků na pravoruké neprovádí na školách přibližně od roku 1975. Existují však školy se zvláštním pojetím výuky, tzv. Waldorfské školy, kde se aspekt přeučování levorukých žáků uplatňuje i nadále. Uvedené rozdílnosti jsou uvedeny v částech následujících originálních německých textů.

Lehrpläne im Fach Deutsch für Grundschüler in Deutschland

Durch die in den letzten Jahrzehnten gesammelten Erkenntnisse über die vielen möglichen negativen Folgen einer Zwangsumschulung wird die Linkshändigkeit von Grundschulern, sofern sie erkannt wird (!), meistens toleriert.

Allerdings ist leider festzustellen, dass Pädagogen in ihrer Ausbildung trotzdem bislang keine oder meist nur völlig unzureichende Informationen vermittelt bekommen, wie sie denn Linkshänder am besten unterrichten. Durch dieses fehlende Wissen können Pädagogen linkshändige Kinder auch heutzutage sehr häufig nicht oder nur unzureichend unterstützen: Linkshänder erfahren wenig oder gar falsche Anleitung beim Erlernen des Schreibens, auch im Sport-, Handarbeits- und Werkunterricht wird Linkshändigkeit meist nicht adäquat berücksichtigt.

Auch sehen die derzeit gültigen Lehrpläne der einzelnen Bundesländer bislang keine, unzureichende und teilweise noch haarsträubende Empfehlungen für die Erziehung linkshändiger Kinder vor. Einige krasse Beispiele in Auszügen:

Hessen: "Erst wenn die Kinder mit der Linken genauso geläufig wie die Rechtshänder schreiben, kann man den Versuch machen, sie allmählich zum rechtshändigen Schreiben hinzuführen..."

Saarland: "Kinder, die die linke Hand bevorzugen, sollten genau beobachtet und auf die Vorteile der Rechtshändigkeit hingewiesen werden..."

Die Situation für Grundschüler stellt sich somit vielfach folgendermaßen dar, dass Linkshänder zwar meist toleriert werden, manchmal müssen sie aber auch eine ausgesprochene Hartnäckigkeit bzw. "ausgeprägte" Dominanz zeigen, damit man sie mit links schreiben lässt und nicht in "guter Absicht" versucht, ihnen das rechte Händchen anzupreisen. In den allermeisten Fällen können sie aber, wie oben geschildert, nicht damit rechnen, eine adäquate Anleitung, wie man am besten mit links schreibt, zu erhalten: Man lässt die linkshändigen Kinder lediglich gewähren und letztendlich allein zu "recht" kommen.

[www.linkshaenderseite.de – citováno dne 1. 4. 2010]

Učební plány pro předmět Německý jazyk na ZŠ v Německu

V současně platných učebních plánech jednotlivých spolkových zemí nelze najít žádná dostačující doporučení pro výchovu leváků (pokud se nějaká najdou, ježí se z nich člověku často vlasy).

Křiklavé příklady ve zkratce:

Hesensko: „Teprve tehdy, když děti píší levou rukou stejně tak dobře jako praváci, lze učinit pokus, přivést je pozvolně k psaní pravou rukou...“

Sársko: „ Děti, které upřednostňují levou ruku, by měly být pečlivě pozorovány a upozorněny na výhody praváctví...“

Na základě poznatků, o možných negativních následcích nuceného přeučování, se u školáků leváctví (pokud je rozpoznáno!) většinou toleruje.

Bohužel jsme ale zjistili, že pedagogové dosud nedisponují vůbec žádnými nebo jen nedostatečnými informacemi o tom, jak by měli leváky nejlépe vyučovat. Kvůli této nedostatečné informovanosti pedagogové ještě dnes nejsou schopni leváky dostatečně podpořit: při učení se psaní jim není poskytován žádný návod,

pokud nějaký je, je naprosto špatný. Také v dílnách, pracovní výuce a v tělocviku není jejich leváctví adekvátně zohledněno.

Situace školáků vypadá tedy tak, že leváctví je sice tolerováno, mnohdy musí ale prokázat vysloveně vytrvalost, tvrdohlavost popř. jasnou dominanci, aby je okolí nechalo psát levou rukou a „v dobrém úmyslu“ se nesnažilo jim vychvalovat výhody praváctví. V drtivé většině případů nemohou počítat s tím, že jim nebude poskytnut adekvátní návod, jak nejlépe psát levou rukou: leváky nechají nejprve osvědčit se a pak přejít k praváctví.

Proto lze všem pedagogům a rodičům leváku vřele doporučit knihu J.B.Sattlerové (2007): Übungen für Linkshänder (cviky z uvedené knihy uvádím v příloze č. 14).

Pro učitele je také vhodný sešit s předlohami k psaní pro leváky od stejné autorky, který obsahuje 20 exemplářů předloh psaní.

Možné také je si objednat u LAFÜLIKI (obchody a zásilková služba – www.lafueliki.de) další předlohy k psaní. Jsou k dostání ve velikosti, která usnadňuje jejich použití v normálních školních lavicích.

Díky bezpříkladnému angažmá paní doktorky Sattlerové má spolková země Bavorsko od roku 2001 naprosto vzorový učební plán pro žáky ZŠ, ve kterých jsou detailně zohledněny i požadavky leváků. Tak by to mělo vypadat všude, uvidíme, kdy konečně i ostatní spolkové země budou následovat tohoto vzoru.

Waldorfpädagogik und Linkshändigkeit

Eltern, die erwägen, ihren Sprössling einen Waldorfkindergarten oder eine Waldorfschule besuchen zu lassen, sollten wissen:

Man muss dort besonders damit rechnen, dass linkshändige Kinder gemäß der Lehre Rudolf Steiners ("Anthroposophie") zum Schreiben auf rechts umgeschult werden könnten.

Nach Steiners Lehre hat Linkshändigkeit nämlich "karmische Ursachen", sei eine "karmische Schwäche", die immer, zumindest bis zum 9. Lebensjahr des Kindes, "korrigiert" werden sollte!

Kaum zu glauben, aber:

Linkshändigkeit entsteht nach anthroposophischer Lehre nämlich im vorherigen Leben des Betroffenen, eigentlichen Rechtshänders, als Folge von körperlicher, intellektueller und spiritueller Überarbeitung. Somit seien Linkshänder in Wirklichkeit wiedergeborene, im Vorleben überlastete Rechtshänder!

[www.linkshaenderseite.de – citováno dne 1. 4. 2010]

Waldorfská pedagogika a leváctví

Rodiče, kteří uvažují o tom, dát svého potomka do waldorfské školky nebo školy, by měli vědět:

Obzvláště tam musí člověk počítat s tím, že podle učení Rudolfa Steinera mohou být přeškoleni k psaní pravou rukou. Podle Steinerova učení má totiž leváctví „karmické příčiny“, je to „slabost karmy“, která by měla být vždy, nejpozději do devátého roku života, „napravena“!

Je sotva k uvěření, ale:

Leváctví podle antroposofického učení vzniká totiž v minulém životě dotyčného, tedy původně praváka, jako důsledek tělesného, intelektuálního a spirituálního přepracování. Takže leváci mají být tedy ve skutečnosti opět narozenými praváky, kteří byli v předešlém životě přetížení!

7. DYSLEXIE A LEVORUKOST

Podle J. Zoche (2006, 116) je psaní, popřípadě správné držení ruky při psaní pro leváky často příliš složité, proto se řada leváků upíná ke čtení. Čtení vychází vstříc jejich fantazii a přenáší je do jiného, většinou lepšího světa, v němž sami zůstávají v pozadí a nejsou neustále konfrontováni se svým „omezením“. Díky své výrazné představivosti si četbu přikrašlují a mohou jí zcela propadnout.

Čtení má však i svoje záludnosti. Levák se intuitivně dívá ve směru své dominantní poloviny mozku, tj. doprava. Při čtení se to na jeho vnímání projeví tak, že zatímco již čte další vpravo se nacházející písmenko, dosud ještě zcela nevstřelil vlevo se nacházející slovo. Tímto způsobem dochází k překrucování slabik – především při čtení nahlas. Při zkoumání pohybů očí u čtoucí leváků bylo zjištěno, že oči většiny z nich kmitají v minimálních pohybech: ze slova které právě čtou, sklouzne zrak lehce doprava, tedy ve směru silnější poloviny mozku, a pak skočí opět doleva na předchozí slovo. Mnoho leváků zaměňuje počáteční písmenka slov či slabik – například „buchty s mákem“ jsou „mouchy s bubákem“. Přestože to může být i vtipné, mnozí udělají z této své nouze do budoucna ctnost a zabývají se slovními hříčkami, ukazuje to také na určitý problém. Tyto slovní hříčky totiž nejsou znakem toho, že levák lépe ovládá řeč, nýbrž ukazují, jaké potíže má s vnímáním řeči převedené na papír.

To vše se projevuje na způsobu čtení: ze strachu z přeřeknutí leváci neradi předčítají nahlas. Ačkoli sami dobře chápou slova i obsah napsaného textu, pomalá, matematická posloupnost slov zkrátka nepatří mezi jejich silné stránky.

Zkušenosti ukazují, že leváci čtou obecně pomalu, protože si často musí přečíst jedno slovo vícekrát, než se jim před očima zobrazí ve své tištěné formě. Rodiče a učitelé by proto měli levoruké dítě trpělivě povzbuzovat, aby četlo nahlas. Měli by především dítěti dodávat odvalu, aby se nebálo číst pomalu, svým tempem.

J. M. Healey (2002, 96) tvrdí, že přímé spojení mezi levorukostí a dyslexií se nikdy neprokázalo. Jako u mnoha jiných otázek kolem činnosti lidského mozku, i tady ještě zbývá vykonat mnoho práce. Každým dnem se dozvídáme něco nového. Po mnoho let se používal jako nástroj pro zkoumání živého mozku počítačový tomograf. Před několika lety se však pro tato zkoumání začalo využívat magnetické rezonance.

Probíhalo mnoho nesmírně zajímavých výzkumů, týkajících se příčin dyslexie a jejího propojení s určitými částmi mozku. Výzkumníci zjistili, že mozek dyslektiků se skutečně liší od mozku ostatní populace, zvláště v oblasti řečového centra na levé straně, známé jako planum. Tato oblast je při čtení velmi důležitá, protože se zabývá fonologickými schopnostmi – těmi schopnostmi, které nám umožňují naslouchat řečovým zvukům a chápat je. Má se za to, že dyslexie nějak souvisí s mezerami ve fonologických schopnostech. U dyslektiků je v této oblasti mozek buď na obou stranách zcela symetrický, nebo je maličko větší na straně pravé, zatímco u většiny ostatní populace je tato oblast většinou větší než na levé straně. Leváci mají také obvykle symetričtější planum.

Vědci věří, že mozek leváků je vrozeně odlišný od mozku praváků, neví se, jestli leváci se symetrickým planem mají skutečně zvýšenou tendenci k dyslexii. Ví se ale velmi dobře, že mnoho leváků, kteří mají symetrické planum, umí číst naprosto bezvadně.

8. VÝHODY A DARY LEVORUKOSTI

Mnoho leváků skutečně najde ve své levorukosti pocit identity. Vědí o všech slavných levácích, seznámili se s mýty a legendami a znají vědecké poznatky. Někteří leváci si však neuvědomují, že jejich pružnost, jejich vrozená schopnost přizpůsobit se snadněji změnám v prostředí a vykonávat různé činnosti oběma rukama může být velký dar. Nevíme, jestli z levorukého dítěte vyroste velký umělec, známý hudebník, světový politik nebo neuropsycholog, ale víme, že pod správným vedením a přemýšlivou podporou z něj jistě bude hodnotný člověk. Výběr jmen z jednotlivých oborů lidské činnosti uvádím v příloze č. 15.

Obecně lze zmínit několik „výhod“ leváků:

- Kontakt s pravorukým prostředím levákovi nenásilně vnucuje i používání pravé ruky, která se postupem času vypracuje k určité dokonalosti. Levák má potom dvě výhody – je přirozeně obratný na levou ruku a zároveň si ví rady i s pravou rukou.
- Leváci se přizpůsobují snadněji a rychleji (jejich mozek je pružnější než mozek praváka).
- Leváci mají často velmi dobrou prostorovou představivost.
- Mívají často nadání na matematiku.
- Život v pravostranně orientované společnosti je vede k větší tvořivosti a kreativitě.

[www.hanad.estranky.cz – citováno dne 1.4. 2010]

Odlišnost je někdy pozitivní. Hudba, výtvarné umění, přírodní vědy, politika a velké množství sportů – to je krátký seznam oblastí v nichž leváci vynikají.

Sportovní dovednosti

Není pochyb o tom, že leváctví může v některých sportech být i výhodou. Jednak tam, kde hráči spolu bojují přímo, ale třeba také v baseballu, kde hráči po celé roky rozvíjejí a vybrušují strategie a techniky proti pravorukým protivníkům. Ve sportu se v angličtině pro leváky ujalo označení „south-paw“. Označení pochází právě z baseballu. Baseballová hřiště jsou často postavena tak, že pálkař stojí čelem k východu, aby mu odpoledne a večer nesvítilo slunce do očí. To znamená, že levácký nadhazovač hází z jižní strany. Tímto způsobem se proslavil Finley Peter Dunne (americký baseballový nadhazovač). Oxfordský slovník angličtiny uvádí jiný význam sousloví „south paw“, puncování levou rukou, doložený z roku 1848. Přibližně v těch letech se baseball stával organizovaným sportem. V boxu se slovy „southpaw“ označuje boxer-levák. Tentýž název se užívá i pro postoj, kdy má boxer pravou nohu předsunutou před levou.

[www.levaruka.cz – citováno dne 1.4. 2010]

Tvůrčí dovednosti

Existují lidé, kteří si myslí, že leváci jsou zvláště tvořiví lidé. I když to nikdy nebylo vědecky prokázáno, tam, kde hraje tvořivost roli, se obvykle vyskytuje i dost leváků. Opravdu se zdá, že existuje určitý nadbytek levorukých výtvarníků, sochařů, tanečníků, hudebníků a spisovatelů. Toto tvrzení dokládá příloha č. 15.

Muzikální dovednosti

Podle počtu levorukých hudebníků byste mohli klidně usuzovat na to, že leváci mají zvláštní talent k hudbě, zejména když zvažíte překážky, které musejí překonávat. Klasičtí klavíristé a skladatelé jako Beethoven a Bach se nenechali odradit vybavením a vyučováním, které sloužilo výhradně pravákům.

Výtvarní umělci

Když badatelé zkoumali studenty vysokých škol, našli tu neobvykle vysoké procento leváků v oborech, jako je grafika a architektura. Picasso, Michelangelo a desítky dalších úspěšných levorukých umělců sdíleli talent, který nějak souvisel s jejich stranovou preferencí. Určitě jí nebyli nějak omezeni.

Logika a inteligence

Existuje dost rozšířený názor, že leváci bývají často inteligentnější než praváci, ale ač bychom tomu rádi věřili, nebylo to nikdy vědecky dokázáno. Mohlo by to být tak, že leváci představují v oblasti inteligence určitý extrém. Ona klasická křivka inteligence ve tvaru zvonu by u leváků mohla být přímější, s vyššími hodnotami na obou koncích. Jako jednotlivci se od sebe navzájem odlišujeme tím, jak vypadáme, jak jednáme a jak funguje náš mozek. Ale ve společnosti lidí jako Albert Einstein, Benjamin Franklin a Henry Ford je těžko věřit, že levorucí proti pravorukým spoluobčanům nemají nějakou výhodu.

(Healey, J. M., 2002, 103-107)

9. LEVÁK VE VOLNÉM ČASE

Následující kapitola se zabývá některými specifiky, se kterými se může setkat levoruké dítě při provozování volnočasových aktivit.

Ať už levoruké dítě sní o tom, že se stane sportovcem, hudebníkem, kuchařem, nebo tesařem, může se setkat s pravidly a vybavením, která byla vytvořena pro někoho jiného. I vybavení pro některé rekreační aktivity se vyrábí s tím, že užívat ho budou výhradně praváci. Je tu také problém návodů a výuky.

Některé rozdíly mezi vybavením pro praváky a leváky jsou jasné. Levoruký hokejový brankář má lapačku na pravé ruce, protože drží hokejku v levé. Golfové hole pro leváky jsou v zásadě zrcadlovým obrazem holí praváků. Díry pro prsty u bowlingových koulí jsou uzpůsobeny tak, aby vyhověly spíše prstům levé ruky než pravé. Ale u některých sportů, jako například u cyklistiky, nejsou rozdíly tak zjevné. U většiny moderních kol asi nebude možné změnit umístění přehazovačky, ale je možné přehodit brzdová lanka tak, aby levá ruka, u leváka obvykle silnější, ovládala zadní brzdu a slabší pravá ruka přední. U mnoha sportů, jako je basketbal, fotbal a tenis, nebude vybavení nikoho diskriminovat. A v těch, které to vyžadují, je vybavení pro leváky stále dostupnější.

Baseball

Levorucí a obouručí pálkaři jsou vysoce ceněni. Zvláště obouručí mají jasnou výhodu, protože většina nadhazovačů je pravorukých, a levoruký pálkař může snadněji zasáhnout míček. Obouručí pálkaři mohou odpálit míček nadhozený jak levou, tak pravou rukou. Za normálních okolností hází i pákuje pravou rukou tažka čtyřicet procent hráčů. Je možné, že levoruké děti a děti s levorukými rodiči jsou spíše schopny naučit se pákovat oběma rukama než praváci. Vzhledem k tomu, že zpravidla levorucí hráči hrají proti pravorukým soupeřům, levorucí basebalisté často vynikají.

Basketbal

Hřiště je symetrické a hráči se mohou pohybovat libovolně a v průběhu hry používat obě ruce, takže největším úskalím, se kterým se zde může levák setkat, jsou instrukce trenéra. Prostorové schopnosti jistě přijdou na basketbalovém hřišti vhod, a ze situace, kdy levák naráží na protihráče, který byl zvyklý hrát proti pravákům, mohou plynout další malé výhody. Jinak jsou na tom leváci stejně jako praváci.

Biliár

Kulečnicková tága nejsou vyráběna ani pro praváky, ano pro leváky a kulečnickové stoly jsou symetrické. Kromě problému výuky by leváci neměli mít další potíže.

Bowling

V tomto sportu je vybavení podstatné. Kuželnickové koule pro leváky sice existují, ale vedení podniku je nemusí mít. Lze si tedy kuželnickovou kouli pro leváky zakoupit. Dále by tento sport neměl pro leváka představovat vážný problém.

Americký fotbal

Levorucí zadáci, kteří v americkém fotbale rozehrávají míče, jsou velice vzácní. Pozitivní je, že stranové preference ani v tomto sportu prakticky nehrají roli.

Golf

Prvním levorukým hráčem, který vyhrál velký turnaj, byl Bob Charles, pozdější autor golfové příručky pro leváky. V dnešní době existuje organizace, známá jako Národní asociace levorukých golfistů a do klubů pro levoruké golfisty může vstoupit každý. Také v golfu není žádný důvod, proč by se levoruký hráč s potřebným vybavením neměl uplatnit.

Tenis

Vzhledem k tomu, že tenis se hraje na symetrickém kurtu a vybavení není vyrobeno pro určitou ruku, nemají leváci žádnou nevýhodu. Tenis vyžaduje navíc různé druhy pohybů a jejich koordinaci, takže ve skutečnosti mohou mít leváci proti pravákům spíše nějakou vnitřní výhodu.

Fakt, že praváci musejí výrazně měnit své bojové strategie, když se na kurtu potkají s levorukých soupeřem, osvětluje, proč v tenise uspělo tolik leváků.

Zápas

V zápase, stejně jako v mnoha jiných sportech, mohou být levorucí sportovci vzhledem ke své neobvyklosti zdrojem zmatku a obav svých pravorukých soupeřů.

Hudba

Nic takového jako klavír pro leváka neexistuje. A když se vezme v úvahu, jak taková výroba klavíru probíhá, ani existovat nikdy nemusí. Ve většině hudebních skladeb pro klavír- klasických, jazzových nebo rockových – se větší část složitých pasáží hraje pravou rukou, zatímco levá hraje základ (doprovodné akordy, basové linie nebo jednoduchý kontrapunkt k ústřední melodii). Proto tedy musí být pravá ruka čipernější, rychlejší a silnější než levá. Ale jak dokazuje řada slavných levorukých klavíristů, talent, nadšení, touha a vytrvalost mohou překonat i ty nejobtížnější překážky.

Také mnoho strunných a dechových nástrojů může pro leváka představovat problém, i když snad ne moc velký. Například houslista obvykle tlačí struny k hmatníku levou rukou a pravá ruka táhne smyčec. Tažení smyčce přes struny vyžaduje více síly než prstoklad druhé ruky. Pro leváka také není úplně snadná hra na saxofon, klarinet a flétnu, ale rozhodně to není nic nemožného. Pokud jde o saxofon a klarinet, používají se obě ruce. Levá ruka je obvykle na horní části nástroje a pravá ruka je dole. Je třeba ovládat i postranní klapky. Levák nemusí nezbytně křížit ruce, když chce hrát na takový nástroj – jen cvičit o něco více než pravoruký hráč, pro kterého je už samo držení nástroje pohodlnější.

Všechny hudební nástroje však nemají tato předem daná omezení. Většina velkých výrobců hudebních nástrojů už vyrábí pestrou škálu nástrojů pro leváky. Na trombon se dá hrát levou rukou bez obtíží a bubny vyžadují pouze změnu uspořádání v sestavě, která může proběhnout během několika minut.

Vaření

Velká většina moderního kuchyňského náčiní je projektována pro použití obou rukou. Mnoho naběraček a pánviček na smažení má nyní nalévací hubičky na obou stranách, většina novějších nádob u mixérů a robotů má také měřicí rysky a informace vlevo i vpravo. Některé nože mají oboustranné vroubkované ostří a většina moderních škrabek se dá použít oběma rukama.

Individuální stranové preference nehrají v kuchařském umění velkou roli. Vybavení a kuchyňský design představují řešitelné problémy, takže jediným zdrojem potíží by mohly být návody. Většina obrázků a návodů v kuchařských knihách je sice napsána pro praváky, ale prostou záměnou levé za pravou lze každou kuchyňskou dovednost brzy zvládnout.

Výtvarné umění

Výtvarné umění nepřináší levákům do cesty mnoho překážek. Je docela možné, že existuje genetické spojení mezi levorukostí a uměleckými schopnostmi. Zájem o umění může být také důsledkem tvůrčího přístupu, potřebného k přežití ve světě praváků. V každém případě by měly být jakékoli tvůrčí aktivity u levorukých dětí podporovány. Malování, kreslení a sochařství mohou dětem pomoci v mnoha dalších oblastech, protože se jejich prostřednictvím vybrušuje manuální zručnost, koordinace rukou a očí.

Pracovní prostor levorukého umělce bude možná vyžadovat menší změny, ale většinu nástrojů a vybavení bude používat bez potíží, neboť nejsou určeny jen pravákům. Největší problém. Se kterým se levák ve výuce může setkat, je samotný nácvik výtvarných disciplín. V těch situacích, kde učitel normálně vede svou pravou rukou žákovu pravou ruku, bude třeba se poněkud přizpůsobit. Pokud je to možné, pravoruký učitel by se měl pokus použít svou levou ruku, aby vedl ruku levorukého dítěte. V některých případech může pomoci, když se učitel posadí proti žákovi a nechá ho, aby zrcadlově opakoval potřebné pohyby a úchopy.

Šití

Totéž platí u většiny ručních prací, které také vesměs vyučují praváci, a pochopitelně rovněž většina návodů je zpracována pro praváky. V některých případech budou leváci převracet návod a používat levou ruku tam, kde učitel označuje pravou, a naopak. Vybavení v této oblasti však neznamena žádný vážný problém. Lze koupit nůžky pro levoruké a většina ostatních nástrojů, týkajících se šití, háčkování, vyšívání a pletení, není tvarována pro určitou ruku.

Většina šicích strojů je uzpůsobena pro používání praváky, ale protože při jejich užívání se může obecně sedět na obou stranách stolu a pohon se může sešlapovat nohou na obou stranách, neměl by vzniknout žádný opravdový problém.

Hrnčířství

Mnoho moderních hrnčířských kol má volbu pro změnu směru otáčení. S tím, jestli žák vytáčí nádobu ve směru hodinových ručiček, nebo proti směru, však případné praváctví či leváctví obvykle nesouvisí.

Práce se dřevem

Při práci se dřevem mohou pro leváka představovat problém jak nástroje, tak návody. Jakkoli se situace pomalu zlepšuje, některé elektrické nástroje se pro leváky opravdu nehodí. Je proto vhodné všechny nástroje prozkoumat a posoudit jejich vhodnost.

(Healey, J. M., 2002, 81-90)

ZÁVĚR

Levorukost je klasický příklad jevu, který doprovází lidstvo od samého vzniku, ale postoj společnosti k němu se vyvíjí podle míry poznání.

Zpočátku nebylo podstatné, která ruka byla dominantní a hlavní bylo úspěšné zvládnutí požadovaného úkonu. Následoval vývoj řeči a byla pojmenována levá a pravá ruka. Nutností sdělovat stále více informací se rozvíjela i řeč a bylo nutno popsat jevy tak, aby všichni rozuměli. Každý jedinec má tendenci posuzovat svět podle „sebe“, a tak, pokud byl pravák, vše co souviselo s činností levé ruky bylo neohrabané. Samozřejmě, že vše funguje i opačně, ale praváků byla většina. V dalším vývoje se do boje proti levákům přidalo náboženství a vše co se vymykalo stanoveným normám a pravidlům bylo dílo ďábla. Mimochodem i samotný Satan je znázorňován jako levoruký. V tomto období, pokud chtěl někdo dosáhnout úspěchu a byl levoruký, nestačilo být lepší než ostatní ale musel být „několikanásobně lepší“. Zde se asi zrodilo tvrzení, že levorucí jsou nadanější než jejich protějšky. Neméně podstatný byl strach z odlišnosti oproti zavedenému „standardu“.

Kolik se vyskytuje leváků v rámci světové populace nelze zjistit, protože celosvětově se nevede žádná statistika, která by tento údaj sledovala. Počet se pouze odhaduje na základě referenčních vzorků, prováděných v jednotlivých zemích. Testovací procedury však nejsou nikdy dokonalé.

Obecně lze uvést pouze některá základní fakta:

- Dá se s jistotou předpokládat, že přinejmenším jeden člověk z deseti je levák.
- Mezi dětmi do deseti let je více leváků než mezi lidmi nad 65 let.
- Je-li jeden rodič levák, zvyšuje se pravděpodobnost, že děti budou preferovat také levou ruku.
- Když jsou oba rodiče leváci, zvyšuje se pravděpodobnost, že i jejich děti budou preferovat levou horní končetinu.
- Mezi dvojčaty je výskyt leváctví vyšší než v běžné populaci.
- Dvojčata nemusejí mít shodnou laterální preferenci.

Vývoj vědeckých disciplín ukázal, že levorukost je zcela normální stav a souvisí s uspořádáním mozku. Zrodily se odborné studie na uvedené téma, což byl jen krůček k tomu, aby se problematikou začali zabýval vědci z oboru pedagogiky. Největšího rozmachu dosáhla tato oblast v minulém století a je potěšující, že jednu z hlavních rolí měla i česká škola. Byl to zejména V. Příhoda, který sestavil první soubor zkoušek laterality v ČSR. Jeho neméně slavným následovníkem byl M. Sovák, na jehož dílo navazují dodnes další světoví badatelé. Levorukosti se věnovala potřebná pozornost a jak rodiče, tak i pedagogové měli dostatek informací, jak vychovávat levoruké dítě. K tomuto účelu byla vydávána celá řada metodik a propagačních materiálů. V jednotlivých zemích se zprvu šlo vlastní cestou, aby následně badatelé zjistili, že optimální přístup musí být jeden a jejich metody se začínaly přibližovat současnému stavu. Znamená to, že přístup k levorukosti vůbec neovlivňuje jakou řečí žák mluví, ale souvisí s „mechanickou“ stránkou levorukosti. Společnost přijala leváky jako zcela rovnocenné členy a přestal být problémem pojem laterality. Zpětnou vazbou se naopak zjistilo, že dříve uplatňované přecvičování bylo kontraproduktivní a způsobovalo levorukým žákům různá traumata, které podrobněji rozebírám v kapitole 6 „Následky přecvičování“. Současná konzumní společnost uchopila problém laterality po svém a snaží se ji udržet alespoň na obchodní úrovni. Vznikají speciální prodejny, které nabízejí pomůcky a nářadí pouze pro leváky. Jen některé však jsou skutečným ulehčením práce, protože například kladívko je stejné pro zástupce obou skupin. Podle tohoto trendu by se musely vyrábět násady a držáky pro osoby s menšími dlaněmi, méně šikvné apod. Ukázky několika výrobků pro leváky uvádím v příloze č. 16.

Je zřejmé, že samo leváctví už není společenský problém, ale výchovný tlak na levoruké dítě, přecvičování a potlačování přirozené levorukosti mohou vyústit až k nežádoucím povahovým rysům.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BISHOP, D. V. M.: Handedness and Developmental Disorder. London: Netherhall Gardens, 1990. ISBN 0-521-41195-5.
- BOLLER, F.: Handbook of neuropsychology. Amsterdam: Elsevier Science, 2002. ISBN 0-444-50376-5.
- COREN, S.: The left-hander syndrome. New York: Vintage, 1992. ISBN 0-679-74468-1.
- COREN, S.: Left-handedness. New York: Elsevier Science Publisher, 1990. ISBN 0-444-88438-6.
- CURTIS, B.: Mommy, teach me to read. Tennessee: B&H Publishing Group, 2007. ISBN 978-0-8054-4477-3.
- DRNKOVÁ, Z., SYLLABOVÁ, R.: Záhada leváctví a praváctví. Praha: AVICENUM, 1983. ISBN 80-201-0113-6.
- ELLIOT, D., ROY, E. A.: Manual asymmetries in motor performance. Florida: CRC Press, 1996. ISBN 0-8493-8999-2.
- FISCHEROVÁ-KATZEROVÁ V., ČEŠKOVÁ-LUKÁŠOVÁ D.: Grafologie. Praha: GRADA, 2009. ISBN 978-80-247-2833-9.
- FRÜHAUFOVÁ, V. a kol.: Vybrané pedagogické a psychologické problémy výuky elementárního čtení a psaní. Ústí nad Labem: PF UJEP, 1991. ISBN 80-7044-027-9.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H.: Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HEALEY, J. M.: Leváci a jejich výchova. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-701-9.
- HEALEY, J. M.: Loving lefties. New York: Pocket Books, 2001. ISBN 0-7434-0750-4.
- HENDERSON, A.: Hand function in the child. Philadelphia: Elsevier Health Science, 2006. ISBN 978-0323-03186-8.
- KLENKOVÁ, J.: Logopedie. Praha: GRADA, 2006. ISBN 80-247-1110-9.
- KŘIŠŤANOVÁ, L.: Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 1991. ISBN 80-7041-384-0.
- KUTÁLKOVÁ, D.: Vývoj dětské řeči krok za krokem. Havlíčkův Brod: GRADA, 2010. ISBN 978-80-247-3080-6.

- KUTÁLKOVÁ, D.: Jak připravit dítě do 1. třídy. Praha: GRADA, 2005. ISBN 80-247-0197-9.
- MATĚJČEK, Z.: *Dyslexie-specifické poruchy čtení*. Jinočany: Nakladatelství H&H, 1995. ISBN 80-85787-27-X.
- MCMANUS, CH.: Right Hand, Left Hand. Midsomer Norton: Selwood Systems, 2002. ISBN 0-674-00953-3.
- MLČÁKOVÁ, R.: Grafomotorika a počáteční psaní. Praha: GRADA, 2009. ISBN 978-80-247-2630-4.
- MORFESE D. L., SEGALOWITZ S. J.: Brain lateralization in children. New York: Guilford Publications, 1988. ISBN 0-89862-719-2.
- PARADIS, M.: Declarative and procedura determinant of second languages. Philadelphia: John Benjamin Publishing, 2009. ISBN 978-90-272-4176-4.
- PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. a kol.: Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0607-9.
- PEUTELSCHMIEDOVÁ, A.: Logopedické poradenství. Praha: GRADA, 2009. ISBN 978-80-247-2666-3.
- RATHUS, S. A.: Childhood and Adolescence. Belmont: Cengage Learning, 2008. ISBN 978-0-495-50390-3.
- ROBINSON, R.: Discover Yourself through Palm Reading. Franklin Lakes: Career Press, 2002. ISBN 1-56414-542-5.
- RUTTER, M., CASAER, P.: Biological risk factor for psychosocial disorders. Cambridge: University Press, 1989. ISBN 0-521-40103-8.
- SATTLER, J. B.: Übungen für Linkshänder Schreiben und Hantieren mit Links. Donauwörth: Auer, 2007. ISBN 978-3-403-02778-2.
- SATLLER, J. B.: Das linkshändige Kind in der Grundschule. Mnichov: Staatsinstitut für Schulpädagogik und Bildungsforschung, 1993. ISBN 9783403025320.
- SATTER, J. B.: Links und Rechts in der Wahrnehmung des Menschen. Donauwörth: Auer, 2000. ISBN 9783403032007.
- SCHRÜNDER-LENZEN, A.: Wiesbaden: VS Verlag, 2007. ISBN 978-3-531-15368-1.
- SLOWÍK, J.: Speciální pedagogika. Praha: GRADA, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.
- SOVÁK, M.: Výchova leváků v rodině. Praha: SPN, 1979. ISBN 14 472-79.
- SOVÁK, M.: Metodika výchovy leváků. Praha: SPN, 1966. ISBN 14-037-66.

STUDLEY, V.: Left-handed calligraphy. New York: Dover Publications, 1991. ISBN 0-486-26702-4.

SYNEK, F.: *Záhady levorukosti Asymetrie u člověka*. Praha: Horizont, 1991. ISBN 80-7012-054-1.

TRČA, S.: Budeme mít děťátko. Praha: GRADA, 2009. ISBN 978-80-247-2581-9.

TYMICHOVÁ, H.: Nauč mě číst a psát. Praha: SPN, 1985. ISBN 80-04-26186-8.

VAŘEKA I., ŠIŠKA E.: Lateralita – interdisciplinární problém. In *Československá psychologie*. Praha: ACADEMIA, 2005, s.237-249. ISSN 0009-062X.

VODIČKA, I.: Nechte leváky drápat. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-479-3.

ZELINKOVÁ, O.: Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program.

ZELINKOVÁ, O.: Poruchy učení. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-514-1.

Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X.

ZOCHE, H. J.: Vidím svět i z druhé strany. Banská Bystrica: IKAR, 2006. ISBN 80-249-0647-3.

ZOCHE, H. J.: Die besonderen Talente der Linkshänder. München: ARISTON, 2002. ISBN 3-7205-2305-5.

Internetové zdroje:

www.ac2w.com/en-ac2w.html

<http://www.babyonline.cz>

<http://clanky.rvp.cz>

www.der-linkshaender-laden.de

<http://www.dejavu-clanky.estranky.cz>

www.hanad.estranky.cz

[www. http://homepage.ntlworld.com](http://www.homepage.ntlworld.com)

www.ktv.zcu.cz

www.lefthandersday.com

www.linkshaenderseite.de

www.levaruka.cz

www.lefthander-consulting.de

www.lefthandercorner.wtal.de

www.rodina.cz

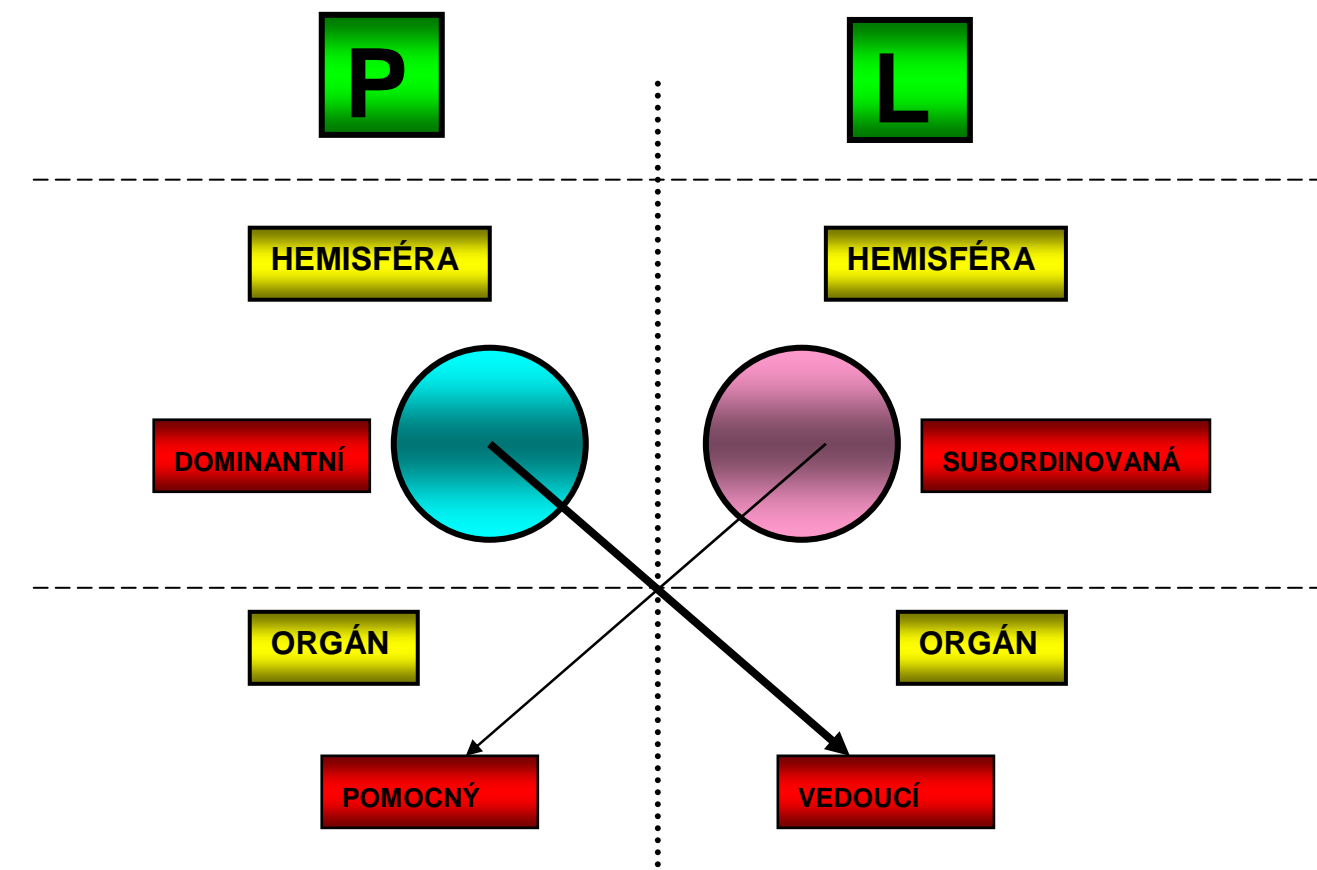
www.uzis.cz

<http://wiesner.zde.cz>

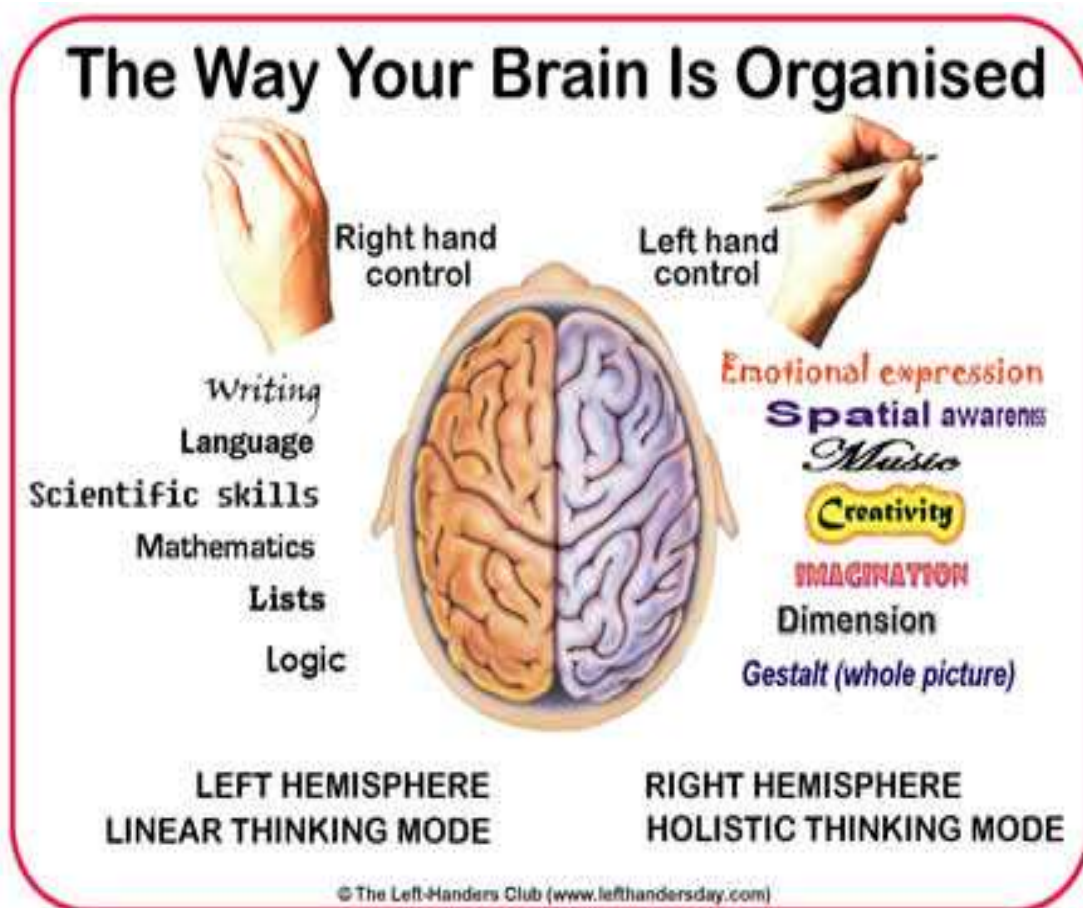
SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha 1 SCHÉMA DOMINANCE
- Příloha 2 ORGANIZACE MOZKU
- Příloha 3 LINGVISTIKA A LEVORUKOST
- Příloha 4 LEVORUKOST V LIDOVÉ MLUVĚ
- Příloha 5 LEVORUKOST V BIBLI
- Příloha 6 TISKOPIS Z PPP
- Příloha 7 VÝSLEDKY VÝZKUMU TYPŮ LATERALITY V POPULACI
- Příloha 8 ZKOUŠKA LATERALITY
- Příloha 9 PROPAGAČNÍ MATERIÁL
- Příloha 10 UKÁZKA UVOLŇOVACÍCH CVIKŮ
- Příloha 11 ZPŮSOBY PSANÍ LEVÁKŮ
- Příloha 12 UKÁZKA PÍSMO LEVÁKA DRÁPALA
- Příloha 13 METODIKA VÝCHOVY LEVÁKŮ
- Příloha 14 UKÁZKA CVIKŮ J. B. SATTLER
- Příloha 15 SVĚTOZNÁMÍ LEVÁCI
- Příloha 16 UKÁZKA VÝROBKŮ PRO LEVÁKY

SCHÉMA DOMINANCE

ORGANIZACE MOZKU

LINGVISTIKA A LEVORUKOST

JAZYK	VÝRAZ PRO LEVORUKOST
Greek	Skaios
Italian	Mancino
Spanish	Zurdo
French	Gauche
Dutch	Linkshandig
German	Links, Linkisch
Norwegian	Kjevhendt
Swedish	Vänsterhänt
Australia	Mollie Dooker
Portuguese	Canhoto
Latin	Sinister Dexter

LEVORUKOST V LIDOVÉ MLUVĚ

Rovněž z lidové mluvy a různých rčení je zřejmé, že „vpravo“ bývá hodnoceno zpravidla kladně a „vlevo“ záporně.

- Říkáme-li o někom, že má obě ruce levé, myslíme tím, že neoplývá šikovností a je neprakticky založený. Něco takového mohou vymyslet pouze praváci.
- Pokud shledáváme dobrým směr, jimž se ubírá něčí život, říkáme o něm, že je na „správné“ cestě.
- Nevrlé, špatně naladěné osoby se ptáváme, zda nevstala ráno z postele levou nohou. „Vykroč pravou!“ naopak doporučujeme těm, kteří se chystají k něčemu zásadnímu.
- nemanželském dítěti se dříve, a občas ještě dnes, tvrdilo, že je levoboček.
- Nemálo pověřivých lidí považuje stále ještě za špatné znamení, přeběhnou-li jim přes cestu černá kočka zleva doprava.

Následující běžné obraty ukazují, jak bývá „vlevo“ používáno v negativním, pohrdavém a znehodnocujícím smyslu:

- levý - neobratný, neohrabaný, nemotorný
- „šít na někoho levotu, levárnu“ - chtít ho obelstít, podvést
- „to přece zvládnou levou zadní“ - nedá to vůbec žádnou práci
- „jde to s ním na levačku“ - jeho stav se zhoršuje

LEVORUKOST V BIBLI

FIGURE 1.2: The Devil baptises his followers using his left hand (From Guazzo, *Compendium Maleficarum*, 1626).

TISKOPIS Z PPP

V záhlaví tiskopisu musí být uvedeny osobní údaje vyšetřovaných. V následující ukázce je konkrétní vyplnění tiskopisu, a proto nejsou osobní údaje překopírovány.

důvod vyšetření: posouzení laterality

doprovod: matka

Matka sděluje, že ve všech činnostech jemné motoriky, tedy i grafomotoriky, Petra používá obě ruce, střídá je. Doma spíše upřednostňuje levou ruku, v mateřské škole, zřejmě pod vlivem ostatních dětí, používá zase ruku pravou.

z vyšetření: Během vyšetření Petra bez problémů komunikuje a spolupracuje. Držení tužky, a to v obou rukách, je nesprávné, tužka se neopírá o kožní řasu (nesměřuje k rameni) a je kolmo k papíru. Při volné kresbě postavy Petra několikrát vystřídala obě ruce. Po řízené kresbě pouze jednou a posléze druhou rukou Petra sděluje, že pravá ruka je šikovnější a touto se jí také kreslilo lépe. Vyšetřením laterality byla zjištěna nevyhraněná, neurčitá dominance.

závěr: Lateralizace je pozvolný proces a stále se ještě u Petry vyvíjí. V některých oblastech jemné motoriky může Petra i v budoucnu používat obě ruce podle toho, která ruka bude v konkrétní činnosti šikovnější. Důležité je však mít jasnou vyhraněnost v oblasti psaní a kreslení, což zatím není jednoznačné, neboť dívka používá obě ruce.

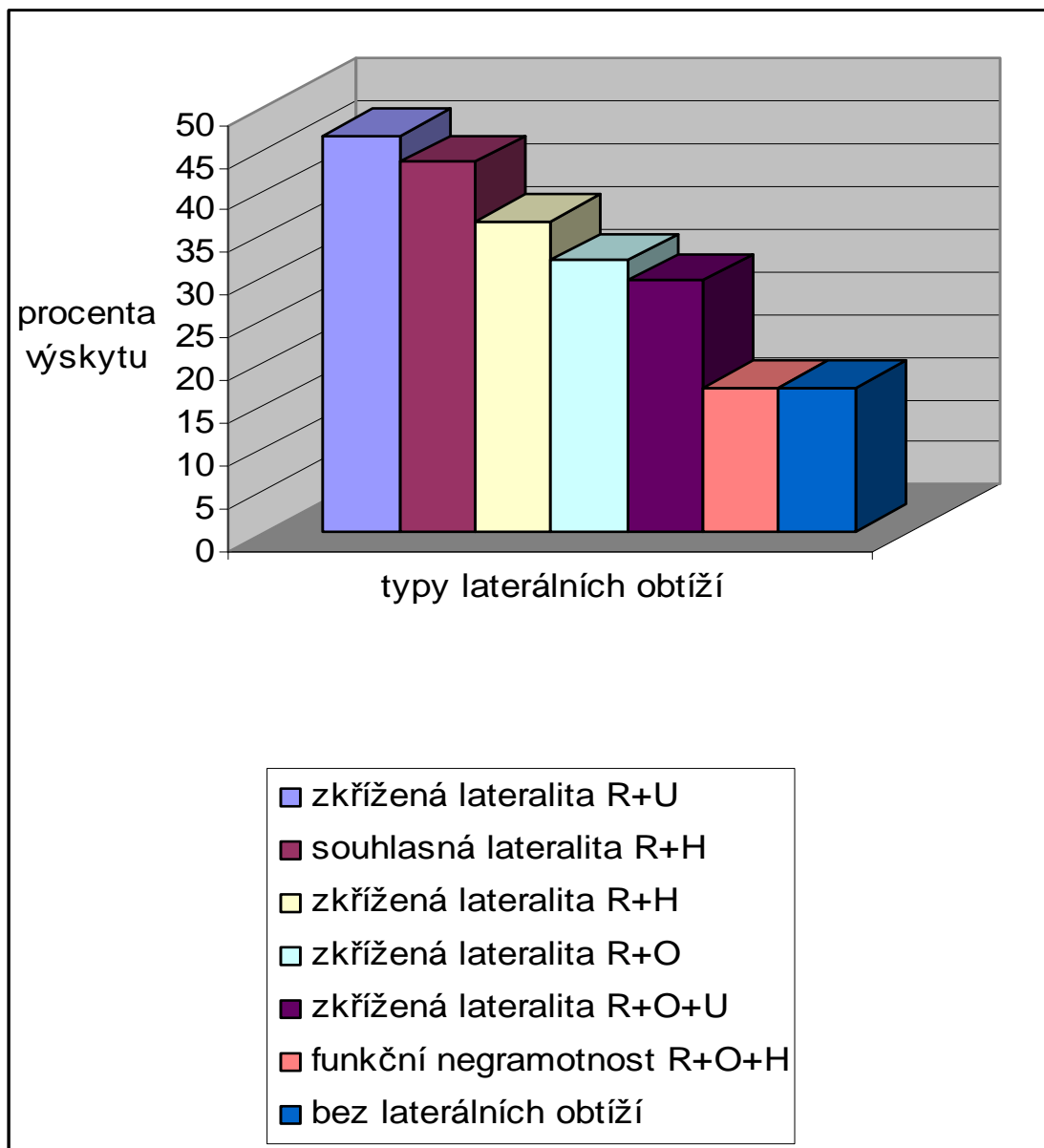
doporučení: Na základě výsledků vyšetření je proto vhodné ponechat Petře při různých činnostech vždy spontánní výběr tužky, pastelky a nůžek ze středu tak, aby měly šanci obě ruce. Petra sama zvolí ruku, která je v činnosti šikovnější.

Při volném hraní, při každodenních činnostech, sebcobsluze si všimáme, která ruka je aktivnější, obratnější, nebo zda a jak často Petra ruce střídá. Sledujeme i spontánní kresbu – při kreslení pravou i levou rukou sledujeme úchop tužky, tlak na tužku, vedení čáry a plynulost tahu (přesnost, návaznost, jistotu, pravidelnost, rychlost, obratnost). Všimáme si, kterou rukou Petra kresbu spontánně zahájila, zda náčiní přendává do druhé ruky, což je právě typické u nedominantní ruky. Po skončení práce se zeptáme, kterou rukou se jí kreslilo lépe, který obrázek se jí více líbí. Platí, že dominantní ruka je ta, která vykonává pohyb. Příklady různých činností: modelování, stříhání, vytrhávání z papíru, mačkání papíru, navlékání a provlékání tkaniček apod.

Současně podporujeme správné pracovní návyky při kreslení: držení těla, držení psacího náčiní, postavení ruky při kreslení, uvolnění ruky, přiměřený tlak na podložku.

S matkou jsme se domluvili koncem května 2010 na kontrolním vyšetření. Matka si sama domluví termín.

Doporučujeme dbát pokynů pracovníků pedagogicko psychologické poradny a spolupracovat s mateřskou školou.

VÝSLEDKY VÝZKUMU TYPŮ LATERALITY V POPULACI

ZKOUŠKA LEVORUKOSTI

Možný vzor tiskopisu

Jméno a příjmení:	Datum narození:	Věk:
Horní končetiny: $DQ = \frac{P + \frac{A}{2}}{N} \times 100 =$	Typ laterality (horní končetiny a oka)	
Datum vyšetření:	Vyšetřil:	

	P	L	A	Poznámka
Horní končetiny				
1. Korálky do skleničky				
2. Zasouvání kolíků				
3. Klíč do zámku				
4. Míček do krabičky				
5. Jakou máš sílu!				
6. Stlač mi ruce k zemi!				
7. Sáhni si na ucho, nos...!				
8. Jak vysoko dosáhneš!				
9. Tleskot				
10. Jehla a nit				
Náhradní zkoušky				
11. Mydlení rukou				
12. Strouhání mrkvičky				
Oči				
1. Kaleidoskop				
2. Kukátko				

PROPAGAČNÍ MATERIÁL

NA POMOC RODIČŮM A UČITELŮM

LEVÁ NEBO PRAVÁ?

„Všechno může dělat levou: malovat, zatloukat hřebíky i krájet chleba. . . , ale psát bude pravou!“

Tak odpověděl otec jednoho dítěte odborníkovi, který mu radil, aby dal synovi volnost v užívání levé ruky při všech činnostech – tedy i při psaní.

Přes poměrně rozsáhlou osvětu, týkající se problematiky leváctví, se stále ještě setkáváme s rodiči, kteří nelibě nesou, že jejich dítě dává přednost levé ruce před pravou. Obavy z toho, že dítě je pravděpodobně „levák“, se obvykle vztahují k možným školním obtížím dítěte. Rodiče se domnívají, že dítě nebude stačit v rychlosti psaní ostatním, nebo že bude jeho písmo špatně čitelné, neúhledné atp., případně jsou vedeni stále ještě v některých rodinách přezívajícími názory na jakoukoli „méněcennost“ levorukých dětí. Úvodní slova sice dokazují, že rodiče mohou rozhodovat o osudu svého dítěte i v takové záležitosti, jakou je užívání té či oné ruky při práci, zkušenosti však nezvratně prokázaly, že ne vždy je postoj rodičů v souladu s péčem o dítěte.

Proč nepřecvičovat?

Převádním levorukého dítěte na „praváka“ se dospějí vůči dítěti dopouštějí násili, které má obvykle za následek nepříjemnosti a svizele nejen pro dítě, ale i pro ně samé. Dítě, které nemá možnost volně používat ruku, která je šikovnější, bývá značně neklidné, ve škole často vyrušuje a bývá označováno za nesikovné. Mnohdy dochází k opoždování řečového vývoje. Přecvičování vede ke ztrátě zájmu o školu a často i k nápadnému zhoršování prospěchu (hlavně ve třetím ročníku, kdy už dítě nepostačí pravou rukou psát tak rychle jako skuteční praváci).

Častým následkem přecvičovaného leváctví bývají různé neurotické projevy, především neurotické pomocování, koktavost, úzkostnost atp.

Přecvičování může mít za následek i nežádoucí povahové změny – tajnůstkárství a záluďnost dítěte (dítě užívá levé ruky, jen když má jistotu, že není sledováno dospělými). Stavá se, že rodiče v poradně sdělují, že se snažili „nenašilně, laskavě a taktně“ převést dítě k užívání pravé ruky. Neuvědomují si však, že násilný je každý zásah (slovní či jiný), který brání dítěti spontánně se projevit.

V této souvislosti je dobré upozornit, že vyhraněnost přednostního užívání jedné ruky se vytváří postupně. – Dítě zprvu užívá obou rukou, což někdy vede rodiče k předčasnému závěru, že dítě je asi „levák“.

Kdy a kde žádat o radu, zda dítě má být vedeno jako levoruké?

Tento problém pomůže vyřešit odborné psychologické vyšetření dítěte v kterékoli pedagogicko-psychologické poradně.

O vyšetření mohou požádat rodiče přímo v poradně, nebo jim vyšetření zprostředkuje dětský lékař či mateřská škola.

Toto vyšetření by mělo být realizováno před nástupem povinné školní docházky. Nejvhodnější je období kolem 5. roku dítěte.

Jestliže vyšetření prokáže levorukost dítěte, obdrží rodiče podrobný metodický návod, jak vést dítě při nácviku psaní i při ostatních činnostech.

Než však bude vyšetření provedeno, měli by rodiče věnovat dítěti zvýšenou pozornost, všimnout si, při kterých činnostech dává přednost levé ruce (a zda je to u takové činnosti pravidlem), a věst si o pozorováních stručný záznam, s nímž by pak přišli do poradny.

A slavní leváci?

Jmenujme alespoň tři:

- Leonardo da Vinci (kreslil a psal levou rukou),
- národní umělec Jiří Trnka (svá vynikající díla tvořil levou rukou),
- Ivan Petrovič Pavlov (při nejjemnějších operativních výkonech měl skalpel v levé ruce).

Co hlavně sledovat?

Uvedeme alespoň některé činnosti, např.:

- v které ruce drží dítě lžici, jak obranně a čistě se dokáže najíst při uchopení lžice levou rukou;
- kterou rukou staví z kostek (stavění „věže“ i skládání různých tvarů);
- v které ruce drží tužku, štětec ap.;
- do které ruky bere pinzetu, když skládá mozaiku ze skleněných korálků;
- kterou rukou otáčí šroubovacím víčkem (na dětské přesnídáčce, lékovce ap.);
- do které ruky bere kladívko či dětské kleště;
- v které ruce drží šroubovák;
- kterou rukou posunuje autíčka mezi překážkami atp.

Důležité je všimnout si, zda dítě drží předmět po celou dobu v jedné ruce, nebo zda ho střídavě přendává z jedné ruky do druhé.

Co na závěr?

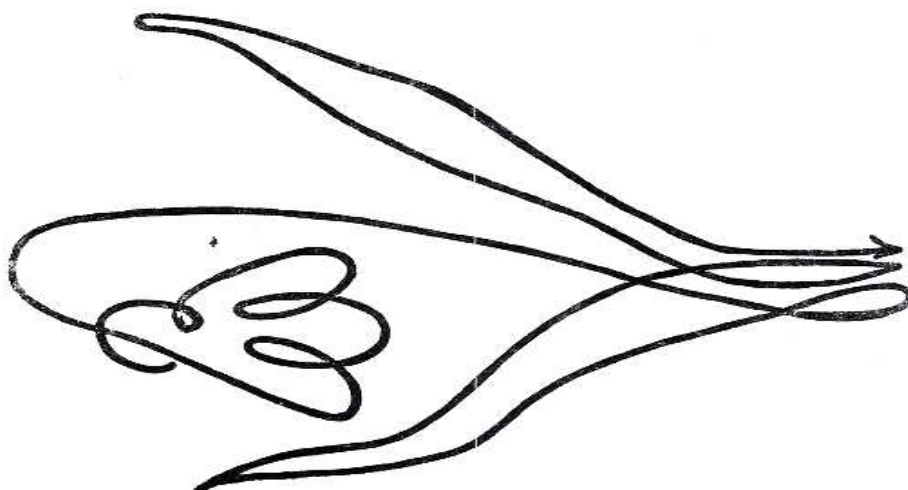
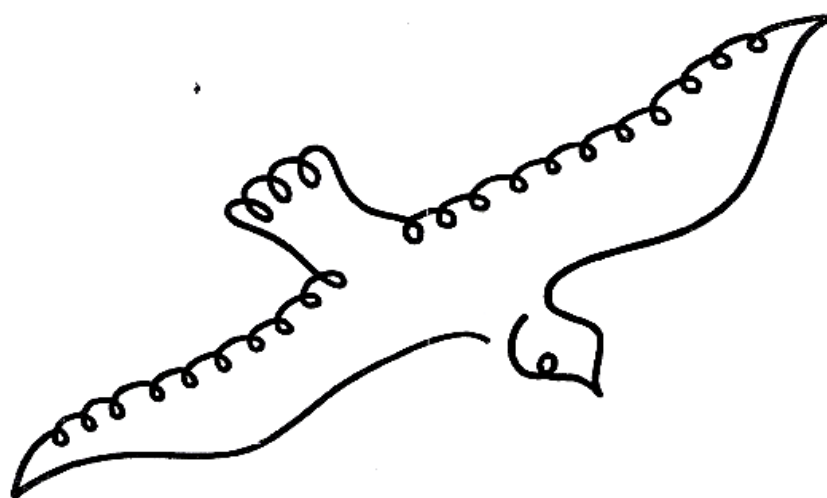
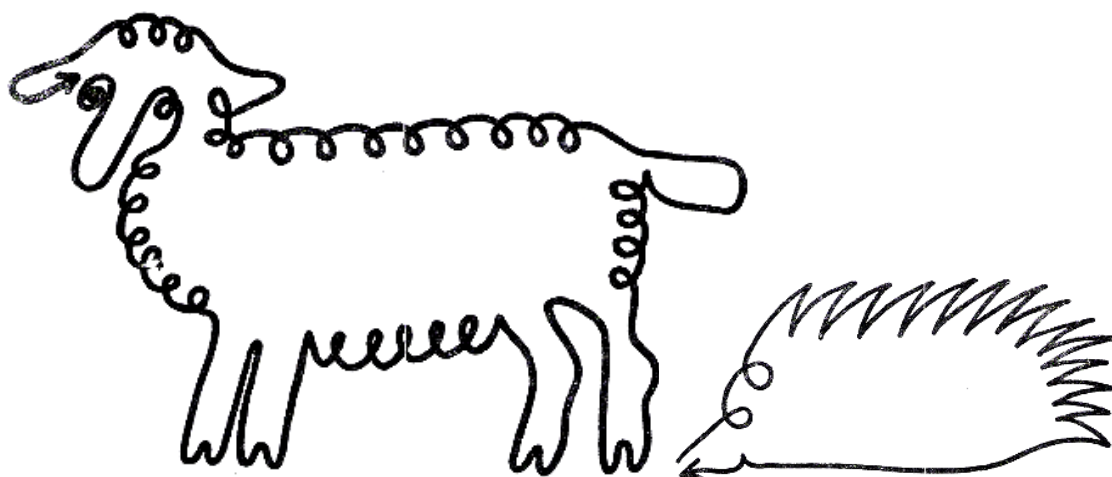
Leváci není žádná porucha ani nemoc. Se sklony k leváctví už dítě přichází na svět, nelze proto tuto skutečnost bez následků násilím změnit.

Přednostní užívání jedné ruky znamená, že člověk tím dává najevo, která z mozkových polokouli hraje v jeho případě vedoucí úlohu. Proto koná určitou činnost raději – a hlavně rychleji a lépe – právě vedoucí rukou než tou druhou. Násilné přecvičování se tedy netýká pouze činností rukou, ale je ve skutečnosti zásahem do činnosti mozku, tedy i zásahem do vyvíjející se osobnosti dítěte.

Vydal: KÚNZ – odd. zdravotní výchovy,
České Budějovice, 1982.
Autorky: Věra Kofenská, prom. psych.,
Marie Klízarová, prom. psych.
Tisk: Jihomoravský ústav 1-31342-82

UKÁZKA UVOLŇOVACÍCH CVIKŮ

ZPŮSOBY PSANÍ LEVÁKŮ

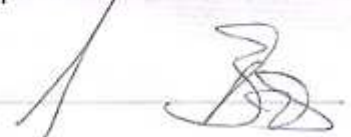
Dolní způsob:

Horní způsob:

UKÁZKA PÍSMÁ LEVÁKA - DRÁPALA

19/ listopadu
 kobylka luční; do Přibyslavi,
 nový příbytek; bílil bys, kvěse
 vybíhá; sbytek plátna; paní bylná;
 neznamá bylost; dlouhý bič,
 rozbité hodiny; dětské nádobíčko;
 starobylá trubka; sbytečná o-
 sárka; sbíráme byliny; prohraná
 bitva; lehké živobytí; dobrá nabídka;
 nabídka *rodině*
 Velmi pěkný úkol. Chválím:

METODIKA VÝCHOVY LEVÁKŮ (1967)

VĚSTNÍK

MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A MINISTERSTVA KULTURY A INFORMACÍ

Ročník XXIII. Sešit 4

Cena Kčs 0,60

10. února 1967

Metodika výchovy leváků

Zvýraznění zásady individuálního přístupu učitelů a vychovatelů k žákům a zásady respektování individuálních vlastností vyžaduje, aby byl brán zřetel na levo-
ruké žáky.

Při zjišťování levorukosti se učitelé a vychovatelé opírají o sdělení rodičů (zákonných zástupců), popřípadě školního lékaře; ve složitých a sporných případech si mohou vyžádat posudek okresního či krajského logopeda.

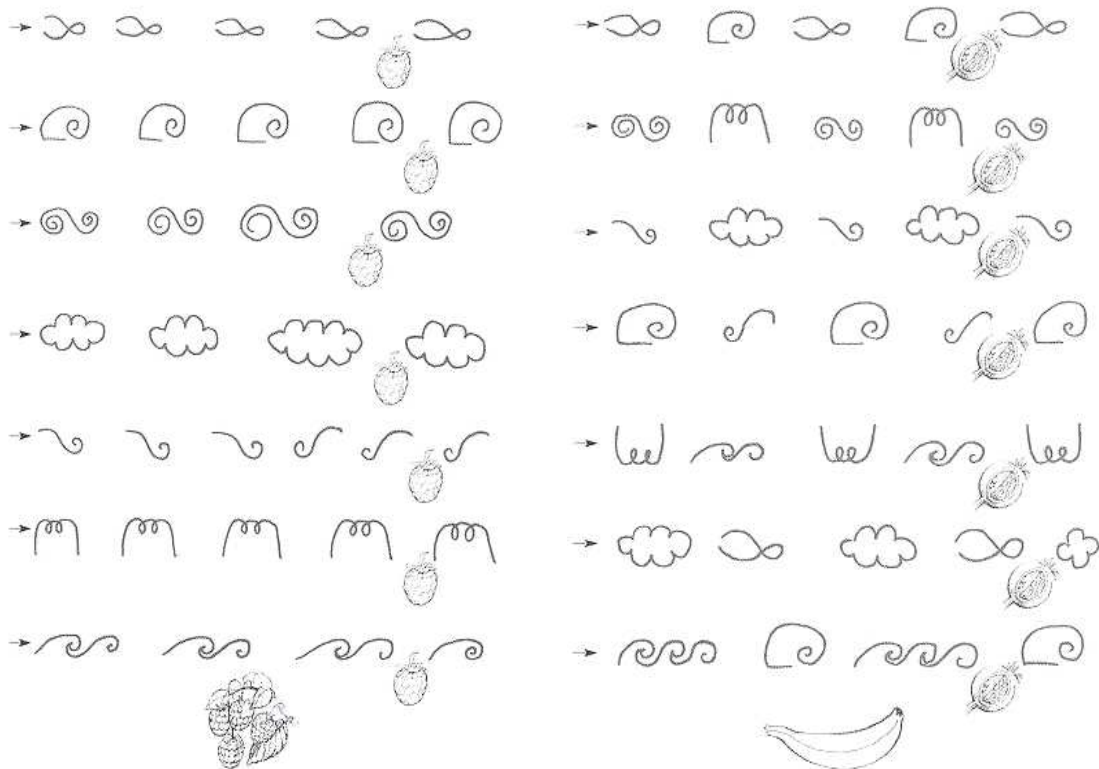
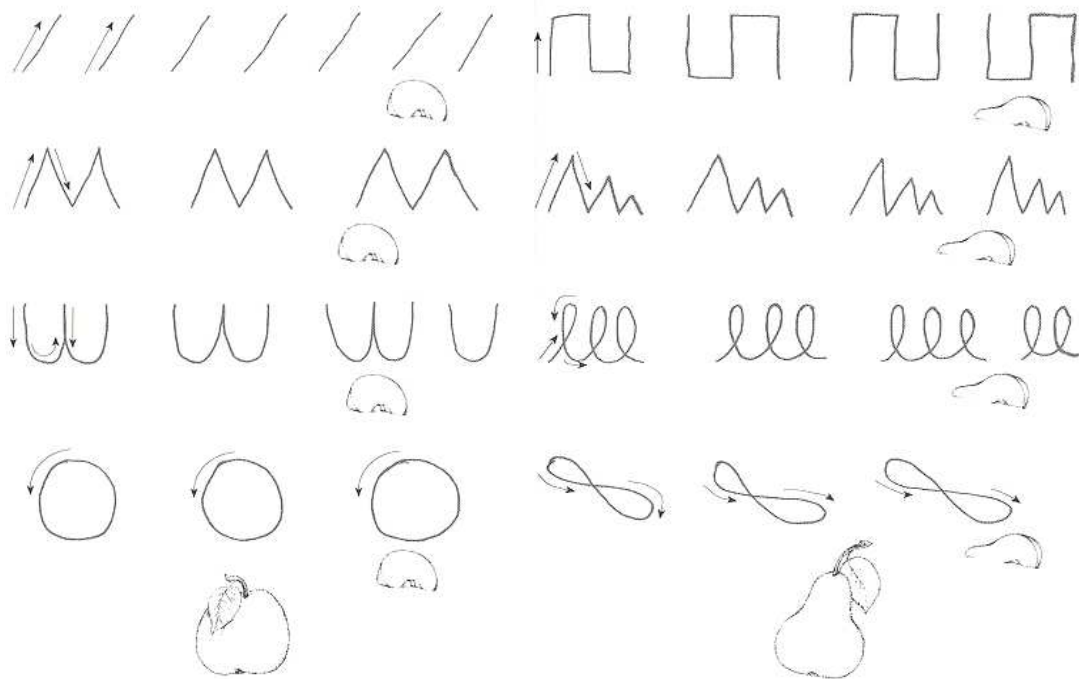
Výchova levorukého dítěte musí být jednotná, a proto učitel a vychovatel cílevědomě podporují přednostní používání vedoucí levé ruky při všech činnostech dítěte (zvláště při výuce psaní, kreslení, a v pracovním vyučování) ve škole, mimo školu i v rodině.

Zvláštní pozornost věnují učitelé a vychovatelé i těm levorukým žákům, kteří byli již přecvičeni na ruku pravou a v důsledku toho byl u nich prokazatelně narušen zdravý vývoj.

Při výchově, vyučování a jakékoliv práci levorukých žáků se učitel a vychovatel řídí napříště výchovnými zásadami uvedenými v příručce prof. MUDr. PhDr. DrSc. M. Sováka „Metodika výchovy leváků“, která byla zaslána všem základním devítiletým školám.

K dosažení jednoty výchovného působení školy a rodiny uspořádá škola pro rodiče levorukých dětí po zahájení školního roku odborné semináře a konzultace.
Cj. 5042/67

UKÁZKA CVIKŮ J. B. SATTLER

SVĚTOZNÁMÍ LEVÁCI

VĚDA

Isaac Newton, I. P. Pavlov, Leonardo da Vinci, Aristotelés, Friedrich Nietzsche, Albert Schweitzer, Marie Curie, Niels Bohr, Stephen Hawking, Nikola Tesla

KLASICKÁ HUDBA

W. A. Mozart, Johann Sebastian Bach, Carl Philipp Emanuel Bach, Ludwig van Beethoven, Sergej Prokofjev, Sergej Rachmaninov, Maurice Ravel, Robert Schuman, Niccolò Paganini, Benjamin Britten, Pablo Casals, Enrico Caruso

POPULÁRNÍ HUDBA

Paul McCartney, Ringo Starr, Kurt Cobain, Jimi Hendrix, Phil Collins, Seal, Annie Lennox, David Bowie, Bob Geldof, George Michael, Bob Dylan, Sting, Céline Dion, Paul Simon, Freddie Mercury, Noel Gallagher, Michael Stipe, 50 Cent, Pink, Ricky Martin, Eminem, Iggy Pop, Natalie Imbruglia, Josef Vojtek, Maggie Milhouse

POLITIKA

Ramses II., Tiberius, Caesar, Alexandr Veliký, Karel Veliký, Johanka z Arku, Edward III., Edward VIII., Benjamin Franklin, Horatio Nelson, Ludvík XVI., Napoleon Bonaparte, Otto von Bismarck, Simon Bolívar, královna Viktorie, Jiří II., Jiří IV., Jiří VI., Gándhí, Winston Churchill, královna Matka, Princ William, princ Charles, princ Vilém Alexandr, Fidel Castro, Bertie Ahern, Benjamin Netanjahu, Colin Powel, Thomas Jefferson, Harry S. Truman, J. F. Kennedy, George Bush, Bill Clinton, Usáma bin Ládín, Gerhard Schröder, Herbert Hoover, Hugo Chávez, Pol Pot, Adolf Hitler, Barack Obama

HERECTVÍ

Woody Allen, Fred Astaire, Drew Barrymore, Kim Basinger, Jim Carrey, Tom Cruise, Robert De Niro, David Duchovny, Peter Fonda, Morgan Freeman, Greta Garbo, Whoopi Goldberg, Goldie Hawn, Charles Chaplin, Scarlett Johansson, Angelina Jolie, Nicole Kidman, Lisa Kudrow, Steve McQueen, Demi Moore, Marcel

Marceau, Peter O'Toole, Sarah Jessica Parker, River Phoenix, Robert Redford, Keanu Reeves, Julia Roberts, Mickey Rourke, Bud Spencer, Sylvester Stallone, Ben Stiller, Tom Stoppard, Peter Ustinov, Mark Wahlberg, Bruce Willis, Zachary Quinto, Josh Holloway, Christine Lakin, Patrick Duffy, Brandon Call, Lisa Kudrow.
Kreslené postavičky: Bart Simpson, Ned Flanders, pan Burns, Vočko, Marge Simpsonová

LITERATURA

J. W. Goethe, Franz Kafka, Mark Twain, Matt Groening, Lewis Carroll, Heinrich Heine, Hans Christian Andersen

VÝTVARNÉ UMĚNÍ

Leonardo da Vinci, Pablo Picasso, Michelangelo Buonarroti, Albrecht Dürer, Henri Toulouse-Lautrec, Paul Klee, Rubens, Raffaello Santi, Josef Lada, Alfons Mucha, Jiří Trnka, Jacques-Louis David

PRŮMYSL A OBCHOD

Bill Gates, Henry Ford, John D. Rockefeller

TENIS

Martina Navrátilová, Petr Korda, Rod Laver, Rafael Nadal, John McEnroe, Monika Selešová, Goran Ivanišević, Lucie Šafářová, Iveta Benešová, Petra Kvitová, Dwight F. Davis (zakladatel Davis Cupu)

BASKETBAL

Petra Cyroňová, Zuzana Žirková, Céline Dumerc, Katie Douglas, Petra Kulichová, Alana Beard

KOPANÁ

Petr Čech, Diego Maradona, Pelé, Marco van Basten, Ruud Gullit, Michel Platini, Romario, Hugo Sánchez

OSTATNÍ

Garri Kasparov, Valentino Rossi

UKÁZKA VÝROBKŮ PRO LEVÁKY

Zahradnické nůžky

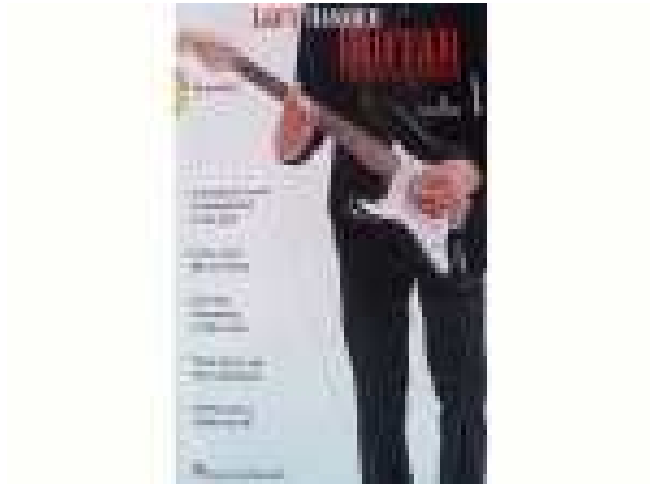
Otvírák na konzervy

Rychle schnoucí inkoust

Kytara

Škrabka

Počítačová myš

